

ЧИ ПОТРІБНА «ПРОСВІТА» В ДЕРЖАВІ СЬОГОДНІ?

8 грудня «Просвіті», матері українських громадських організацій, національно-патріотичних об'єднань і минулого, і сьогодення, виповнюється 138 років. Це найстаріша громадська організація не лише в нашій державі, а й одне з найстаріших просвітницьких об'єднань в Європі. Діяльність «Просвіти» завжди, від дня заснування у Львові 1868 року, мала велику мету: незалежність України, державність народу, об'єднаного прагненнями зберегти і примножити власну духовність, рідну мову, історію, культуру. Саме за це її визнавав, полюбив, зберіг рідний народ, за це переслідували й нищили вороги, через це люто, агресивно-підступно діють і сьогоднішні її опоненти, які не можуть змиритися з тим, що «Просвіта» живе і діє, не лише народжуючи державного рівня ідеї, а й виступаючи їхнім послідовним реалізатором.

Чужоземні впливи — польські, австрійські, німецькі, російські — завжди протистояли «Просвіті», бо добре розуміли, що визначення: свідомий патріот, українець, певний свого роду й народу, будівничий держави — синоніми до звання просвітянина, а членство в «Просвіті» — це звання воїна і вчителя, просвітителя і трудівника.

Згадаймо сьогодні українські патріотичні організації першої половини ХХ століття: «Сільський господар», «Союз українок», «Рідна школа», «Пласт», «Сокіл», «Січ», «Центросоюз», «Маслосоюз» — усі вони народилися з просвітнянських ініціатив наших попередників. Імена Корнила Сушкевича, Михайла Коссака, Павла Свенцицького, Анатолія Вахнянина, Омеляна Партицького, Юліана Романчука, Михайла Грушевського, Дмитра Яворницького, Миколи Аркаса, Бориса Грінченка, Андрея Шептицького, Миколи Комарова, Софії Русової, Михайла Коцюбинського і десятки, сотні, тисячі українських імен, які засяяли у доблесній ОУН і УПА і належали тим силам і дочкам України, що, за словами Й. Заячківського, трималися свого народу, охороняли його «від огидного космополітизму, котрий є погубеллю будь-якої народності». Ці слова одного із засновників «Просвіти» були актуальними завжди: і тоді, коли організація працювала в підпіллі чи на окупованій території, і в напівофіційному ворожому стані, і наперекір хохлам-гнучкошиєнкам та україноненависникам усіх мастей. «Просвіта» переступила кордони власної території і проросла по всіх країнах світу, де оселилися українці, гнані вітрами історії: національна організація, наче пуповина, тримала і тримає їхній зв'язок із материзною.

Здавалося б, що у незалежній Україні просвітнянська ідея беззастережно посідає належне їй місце, але, оглядаючись на пройденний когортою сучасних просвітнян шлях, оцінюємо його як час безкомпромісної боротьби за українську Україну, за утвердження ідеалів Матері-«Просвіти» у рідній державі. Це шлях, який можемо назвати дорогою здобутків і втрат, перемог і розчарувань, але ця дорога — націєтворча, державотвердна, просвітницька, і ми її не зречемося ніколи.

Фото О. Литвиненка

Чи потрібна «Просвіта» в державі сьогодні? Потрібна як ніколи. Потрібна так само, як потрібні народові його духовні цінності й мова, його невикривлена історія і майбутнє, орієнтоване не на квольський лібералізм чи всепоїдаючий глобалізм, а на українську національну ідею як мобілізуюче начало в самоідентифікації кожного українця, як формотворчі засади в обстоюванні українства в світі.

«Просвіта», врешті, оборонець Основного Закону унітарної держави, функціонування її мови в усіх сферах, опір суцільній русифікації в будь-якій ділянці державного і суспільного життя. Опір постійній загрозі двомовності, яку нам нав'язують проросійські сили, не рахуючись із потребами етнічних українців. Приблизники другої державної розхитують Україну, бо розуміють, що мова — це той обруч, який тримає і об'єднує державну спільноту.

Бо мовна проблема дуже щільно зав'язана на економіці держави, на її перспективі, на порозумінні й консолідації нації. Я переконаний, що саме хистке становище державної української мови є причиною і відсутності належного рівня середньої та вищої освіти, і занепаду кінематографа та книговидавництва, і животіння національних мистецьких колективів, театру, втрати

інформаційного простору, засилля російськомовних ЗМІ.

Доки українці переймаються болями за Україну, доти й буде потрібна «Просвіта».

Стабільність нашої держави, реалізація її як достойної, з найвищими стандартами країни неможлива без справді української влади — законодавчої, виконавчої, судової. І, звичайно ж, без вирішення мовного питання, бо мовний фермент у націєтворчих процесах — найпотужніший.

Ті виклики, на які відповідала в Україні відроджена «Просвіта» — утвердження національної історії, протистояння колоніальному тоталітаризму, ідея національної єдності, визнання геноцидом Голодомору 1932—1933 років, увічнення пам'яті національних героїв, створення храмів на руїнах і повернення з небуття національних цінностей, — почуті суспільством і владою.

Але нам би хотілося рішучішого здійснення національних програм, запропонованих «Просвітою», зокрема прийняття концепції державної мовної політики України і закону про статус державної мови.

● Павло МОВЧАН,
голова ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка

ЗАПРОШУЄМО

8 грудня ВУТ «Просвіта» спільно з Національним художнім музеєм проводить вечір пам'яті українського поета Миколи Вінграновського. До пам'ятної дати розгорнуто виставку творів художника А. Антонюка. **Початок о 17 год.**

9 грудня о 12 год. у Спілці письменників України відбудеться «круглий стіл» на тему: «Просвіта». Державність. Мова». По завершенні — Сесія Головної Ради Товариства.

10 грудня ВУТ «Просвіта» та Спілка кінематографістів України презентують художній фільм «Таємниця Маестро» про життєвий і творчий шлях Максима Березовського (синій зал Будинку кіно). **Початок о 14.30.**

ПЕРЕДПЛАТА-2007

Дорогі читачі!

Триває передплата на Всеукраїнський просвітнянський культурологічний тижневик «Слово Просвіти» на 2007 рік (поштовий індекс — 30617, 67-ма сторінка в «Каталозі»).

Передплату приймають усі відділення «Укрпошти» до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами: на рік — 37 грн. 86 коп.; на півроку — 19 грн. 18 коп.; на 3 місяці — 9 грн. 89 коп.; на 1 місяць — 3 грн. 38 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пересвідчилися, що на його шпальтах присутні актуальні публікації мовної тематики, унікальні історичні розвідки, ексклюзивні інтерв'ю, безкомпромісні журналістські розслідування гострих ситуацій, широко висвітлюється молодіжна музика і концертна діяльність провідних митців України, виграє всіма барвами художня палітра майстрів пензля... Наступного року ми порадуємо Вас, дорогі читачі, добірками поезії кращих поетів України, Ви матимете можливість вести діалог із тими, хто живе Україною і для України.

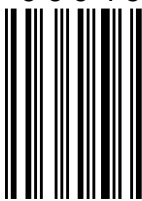
Передплатити «Слово Просвіти» самі та заігнуйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів, бібліотекарів, усіх небайдужих до української справи!

Добровільні пожертви
«На Кобзареву Церкву»:
МБФ «Українська Родина»
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії
АКБ «Київ», МФО 320401
ЗКПО 21709106

4 820095 780016

0 6 0 4 9

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 797 146 грн. 48 коп.

ГАРЯЧА ТЕМА

Один із київських художників останні шість років не виходив зі своєї майстерні: працював і жив у тих же стінах, добре, що колеги по цеху приносили їжу. Це не сумна легенда нашого часу, а достовірний, але від того не менш сумний факт. Як і інший, що немолода мисткиня звернулася до правління Київського відділення Національної спілки художників України з проханням допомогти їй емігрувати до Голландії. Висловилося вона звичайніше: “Дайте телефон, щоб вихати”. Що може продовжити цю низку парадоксів нашого мистецького буття? Що майстерні немолодих і навіть знаних художників заповнені картинами без сподівання на виставки й покупця? Що досвід цієї безнадії породжує агресивний азарт молодих, які не так уже й прагнуть сягнути досконалості в мистецтві, а лише знайти шляхи до кишень хоч яких замовників? Тож на цих видноколах цвіте часто одне зело — заздрість. Пристрасті довкола ідеї створення музею художника Івана Марчука навіть осяжніші й тактильно відчутніші, ніж утілення цього проекту в життя. Про музей говорять уже п’ятнадцять років. Хоч шанувальники творчості майстра мріяли про це ще раніше, бо Іван Марчук за часів тоталітарної

ПАРКОВА АЛЕЯ З ЕМІГРАНТАМИ ДО ГОЛЛАНДІЇ

влади уособлював ідею свободи творчості й неподоланної волі митця, адже “не скорився жодній владі”, як нагадав учасникам прес-конференції в УНІАНі керівник служби з питань збереження національно-культурного надбання Секретаріату Президента України Ігор Ліховий. Та й свого визнання — звання народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка митець досяг не сьогодні. Цього року додалося відзнак зарубіжних — у червні йому було надано звання Почесного члена Золотої гільдії Міжнародної академії сучасного мистецтва у Римі. До речі, з ініціативи італійців. І наче й природно було б, щоб ідея такого музею визнаного митця нарешті об’єднала національно-свідому інтелігенцію. То які ж запитання викликає проект будівництва багатофункціонального культурного центру “Музей художника Івана Марчука”? Перше — тривіальне (саме воно зібрало найбільше опонентів серед колег): чому таке вшанування за життя художника? Але подібна практика є у багатьох розвинених державах, які пишаються здобутками сучасної культури, і навіть у найближчих сусідів — створені ж Музеї художни-

ків Глазунова і Шилова в Росії. До того ж, як запевнили журналістів на прес-конференції, на музей Марчука не піде жодної копійки з державного бюджету. Для його будівництва засновано благодійний Фонд Івана Марчука, який створив ТОВ “Виставковий центр-музей художника Івана Марчука” для виконання функцій замовника й інвестора будівництва. Музей представлятиме не лише творчість Івана Марчука. У його стінах передбачено проведення виставок творів мистецтва найвідоміших музеїв і галерей світу, картин сучасних українських і зарубіжних майстрів, творчої молоді, відбудуватимуться конференції, театральні вистави, концерти. Про це розповіли журналістам учасники прес-конференції: Ігор Ліховий, голова правління Благодійного фонду художника Івана Марчука Юрій Комельков, речник ТК “Громадський спротив України” Катерина Струкова, голова ВО “Молодь — надія України” Вадим Гладчук, керівник Інституту громадських зв’язків Володимир Мартинюк і сам художник. Зокрема в інформації ТК “Громадський спротив України”, розповсюдженій для журналістів, стверджувалося, що всі замовні публікації, які кидали тінь

на ім’я художника і Фонд Івана Марчука, є складовою однієї кампанії: “Замовники чорного піару — донецькі бізнесмени, які самі облюбували землю в історичній частині міста для створення бізнес-центру”. Справді, вибране місце і викликає запитання в опонентів будівництва музею. Адже йдеться про Паркову алею (це земельна ділянка за адресою Михайлівська, 1, де розташовані зруйновані тенісні корти, і приваблює вона своєю занедбаністю бомжів та пияк). За нинішніх обставин у нашому суспільстві, на жаль, вирішується не проблема — будувати певний об’єкт чи відреставрувати ділянку як природний ландшафт паркового середовища. Проблема постає жорстко: якщо не буде створено об’єкт культурного призначення, як, скажімо, музей Марчука, то, імовірно, з’явиться бізнес-центр або якийсь кафе, яке згодом виросте в ресторанный комплекс. За нинішнього беззаконня, знаємо з досвіду, такі замовники навіть прес-конференцій не влаштовуватимуть і дозволу в громадськості не питатимуть. Тож ці обставини повинні знати й опоненти будівництва музею Івана Марчука, і його прихильники. У самої ж ідеї хоч і зношені сандалії від часу, але є ще крильця, бо прива-

ливо було б мати культурний центр, хоч, може, й не такий громіздкий для київських схилів. Чи так уже потрібне кафе в інфраструктурі, адже у галереї Уффіці у Флоренції є крамниця, де продають репродукції великих полотен, але немає кав’ярень у стінах музею. І ще про один пейзаж, помітний із цього майданчика, не повинні забути ініціатори будівництва: галерею тих полотен, які виставляють на Парковій алеї на продаж аж до морозів щовихідних київські художники. Навіть відомі. І ті, що роками не виходять із майстерень, і ті, які хочуть в еміграцію до Голландії. Не забудьте про них у культурному центрі.

Від редакції. Оскільки питання відкрите, запрошуємо до його обговорення наших читачів, особливо тих, хто працює в царині мистецтва. Цікаво було б почути голоси з інших культурних центрів, — скажімо, зі Львова, Чернігова і т. ін., — де рано чи пізно можуть виникнути подібні ситуації.

І ще було б корисно і цікаво знати: музей І. Марчука — спонтанна, хоч і прекрасна акція, чи трудовий початок продуманих заходів (тоді — ким?) для підтримки талановитих українських майстрів?!

З РОСИ Й ВОДИ!

— *Ваші картини-легенди виростили з подій біографічних і творчих. Які з них залишилися назавжди у пам’яті?*

— У дев’ять років, коли я виїхав із Вінниччини, у пам’яті назавжди залишилося враження від розписів церкви, яку бачив у нашому селі, й від художника, який малював. Це запало в душу, бо людина творила диво на папері. Потім мені пощастило: я вступив до художньої школи в Дніпропетровську, а згодом до художнього училища. Це був прорив у свідомості. Другий етап — вступ до Петербурзької академії (мені порадили мій учитель). Там працювали Левицький, Боровиковський. Ця територія була обжита нашими художниками і поетами. Майстерня, де я навчався, була поряд із колишньою майстернею Шевченка, так що все це визначило мою мистецьку стежину.

— *У своїй творчості Ви залишилися послідовно українським художником, хоч Петербург відкрив Вам, мабуть, багато європейського живопису, напрямків і стилів, і це могло по-різному вплинути. Але Ви шукали себе в українському живопису, ця присутність барокових національних мотивів, які потім так цікаво трансформувалися в конструктивізм. Як думаєте, чому воно глибинно присутнє у Вас?*

— Коли я вчився в художньому училищі, ми, звичайно, виховувалися на російських зразках, панувала російська мова, і коли переїхав до Петербурга, то теж спілкувалися російською. У нас там було досить велике товариство, вчилася багато українців, і ми почали спілкуватися українською. Для нас по-новому відкрився Шевченко, ми (кілька українських художників) почали захоплюватися українською тематикою: слухали пісні, читали вірші, робили ескізи. Водночас із набуттям основ професіоналізму набували історичної пам’яті — відбувалося повернення до України. Коли завершилися навчання в академії, я відмовився від тих тем, які нам пропонували, і почав розвивати лише українську тематику. Пощастило, що в Петербурзі тоді можна було цим займатися. Там у бібліотеках можна було читати і Яворницького, і Грушевського. Оскільки я займався історичною тематикою, то стежив за розвитком історичного жанру. І першими засновниками цього жанру саме в академії були якраз українці Лосенко, Боровиковський, Левицький. У всіх академіях із початку їхнього заснування історичний жанр був провідним. Я і в Київ приїхав, щоб відновити історичний жанр у нашій академії. Хотілося б створити історію України в полотнах. Бо нашу історію за нас ніхто не напише. Коли живеш серед своїх людей, розумієш, що це їхні турботи, прагнення, болі, потреби — тільки так можна щось написати. Живучи в іншій країні, це неможливо. У тій же Франції, коли великі художники, як Делакруа, створили ці полот-

ЧУМАЦЬКИЙ ОБЕРІГ НА ДОВГІМ ШЛЯХУ

Його картини мов кобзарські балади з романтичним життєписом звиятного шляху героїв і зворушливими художніми метафорами, як той біленький коник, припнутий до городньої маківки, чи гойдалка, що заплела в композицію полотна цілий хор знаків і учасників народного свята. Читається і як самотньо-етнічні за духом жанрові полотна старих голландців. На ювілейній виставці лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Феодосія Гуменюка у Київському Будинку художника таких картин із тематикою народних свят і обрядів немало, хоч відомий майстер і надалі працює в улюбленому історичному жанрі. Може, колись буде орден на відзначення мистецької теми “За вірність Україні”. Феодосій Гуменюк — із перших, хто його заслужив.

на, вони вже уславили вітчизну. І зараз, коли ходиш по галереях, нецікаво — вони ніби бавляться. Бо вже мають право, бо зробили своє. А в нашому суспільстві нам потрібно це створити.

— *А які люди справили особливо глибокий вплив на Вас, звідки ці мотиви у творчості — гетьмани, козаки, яких лише на старість проводжають у монастир бойові побратими?*

— Я захоплювався школою Бойчука і був знайомий з Оксаною Павленко. Але найбільший вплив мали на мене література, музика, поезія. Для мене, як і для Шевченка, українське Євангеліє — це “Історія Русів”, я перечитував її постійно і саме з текстів узяв сюжети для написання гетьманів Лівобережжя й Правобережжя. Я писав їх у Петербурзі, вони дещо романтичні, можливо, не зовсім відповідають портретній схожості. Маленький “Кобзарик” Шевченка постійно при ме-

ні, я весь час із ним працюю, можливо, колись зовсім перейду на Шевченківську тематику. Звичайно, музика, наші народні обряди, дуже люблю кобзарів. У Петербурзі я мав можливість послухати записи на керамічних валиках 1902 року. Це сильне враження, шкода, не вдалося переписати, — не дали. Я слухав багатьох відомих кобзарів в Україні: Адамцевича, Ковалю й Григорія Ткаченка — думаю, що це переплітається з моїми сюжетами. Власне від поезії я беру барокову пластику. Наприклад, у Шевченка: “Б’ють пороги, місяць сходить...” Ось тут зразу заплітається цілий сюжет і пластика. Треба показати і Того, “хто всім верховодить”, і як Україна ходить, і очерети над Дніпром, плавні, все повинно бути зафіксовано на одному полотні, кілька сюжетних центрів. Оце наше барокове сприйняття живопису.

— *У Ваших полотнах знаходиться деталі, характерні для Вашого письма: маківки, ікона на рибі як символ чумацтва — це з прочитаного, побаченого чи й із дитинства?*

— Збирав усе по крихтах по всьому світу. В Петербурзі є Музей етнографії народів СРСР (так називався раніше) і прекрасна колекція, присвячена Україні. Там я й побачив чумацьку ікону — камбалу, на якій намальовані Спаситель або Богоматір. Це був оберіг, ікона, з якою вони їздили, а ще малювали й продавали в інших краях. Маківки, інші сюжети — це трохи від дитинства. Я пам’ятаю свято Маковея, Великдень, Купала, коли плели качани з вишень чи черешень. Залишилися з дитячих спогадів теплі вечори. Мені все здається, що Шевченко жив у нашому селі, мабуть, так здається кожному. Що якраз він і писав, що “хрущі над вишнями гудуть”, — це над нашими вишнями. Я пам’ятаю ті вишні, той світ, пам’ятаю, в селі стояла велика фігура — так її називали. Це було Розп’яття. Під нею вечорами збиралися хлопці, дівчата, в білих сорочках із селянського полотна. У Петербурзі в бібліотеці читав старі журнали — “Живописная Ук-

раина”, “Основа”, “Українська хата”, твори Жемчужникова. Звідти збирав звичаї, обряди. Це пізніше з’явилися книжки Воропая й Килимника, видані на Заході. Наші звичаї та обряди — для художника невичерпна тема.

— *Які Ваші бажання на нинішньому творчому і життєвому етапі?*

— Щоб у Києві, в Україні, був прекрасний музей сучасного мистецтва, щоб до нас повернулися твори, які були викрадені, вивезені, щоб у нас був свій Лувр чи, як у Мюнхені, Пінаотека, чи в Нью-Йорку Метрополітен. Адже я знаю, коли у Францію приїжджають туристи, вони не йдуть дивитися заводи Рено, вони йдуть у Лувр. Хотілося б, щоб Академія була у нас на більш високому рівні забезпечення. Я займаюся історичною тематикою, тому не можу одягнути своїх натурників у той одяг, який потрібний. І студенти від цього страждають. Немає у нас таких спонсорів, щоб розуміли. Хотілося б, аби наша молодь, студенти отримували нагороди — золоту медаль, срібну і їх посилали років на три підвищувати майстерність за кордон, в Італію, Францію, як раніше. Бо не можна творити, коли студенту не вистачає фарб, полотна, коли він пише дешевими фарбами. Хотілося б, щоб наша академія мала хоч той матеріальний статок, який мають спортивні заклади. Мені дуже прикро, коли величезні кошти вкладають у розвиток спорту, а спортсмени не привозять очікуваних медалей. То дайте ці гроші на мистецтво, культуру! І тоді їхатимуть милуватися нашими досягненнями. Якщо ми створимо гідні нації шедеври, це не забудеться, залишиться і для майбутніх поколінь.

— *Мистецький шлях, як і чумацький, — мета завжди за горизонтом. Хай оберігас Вас чумацька ікона.*

— Дякую.

Матеріали підготувала
Валентина ДАВИДЕНКО

На що здатний боягуз? А ні на що. Хіба він може постояти за себе, захистити власну гідність перед сильнішим супротивником? Хіба відважиться на ризиковані пригоди? І тим більше, хіба вчинить що-небудь героїчне заради інших? Виявляється, може: і вчинить, і відважиться, якщо користуватиметься засобом від переляку, про який розповідає нова пригодницька повість письменниці Ле-

ЛІКИ ВІД БОЯГУЗТВА

сі Ворониної, що так і називається: “Таємне Товариство Боягузів, або Засіб від переляку № 9”. Ця книжка щойно побачила світ у видавництві “Теза”.

Юні читачі вже добре знають твори Лесі Ворониної: її дотепні й веселі казки, вигадливу повість “Таємнича Пурпурової планети”, а особливо цикл захопливих, іронічних повістей про суперагента 000 Гриця Мамаю. Однак у новій книжці діє вже не всепереможний український супергерой, а... так-так, звичайнісінький боягузик Клим Джура. Він боїться вийти на вулицю, до школи пробирається прохідними дворами, навіть до власного під'їзду нізашо не підійде, якщо поблизу стовбичить забіякуватий ровесник-сусід. І ось цей страхополох несподівано дістає пропозицію взяти участь у таємному експерименті, чого він, безперечно, боїться, але боїться розсердити своєю відмовою незнайомців. Тож із переляку він погоджується, про всяк випадок схрестивши за спиною палиці, щоб дане таким чином слово було недійсне. Перший крок до пригод зроблено, хай і похололо, хай і мимоволі. А далі крок за кроком, долаючи страх, Клим відважуватиметься на дедалі сміливіші вчинки. Він протистоятиме синьомордам — небезпечним всемогутнім прибульцям із далекого космосу, які прагнуть заволодіти землею, потраплятиме в пастки й самотужки рятуватиметься з них, і, що головне, по краплі вичавлюватиме з себе боягузтво.

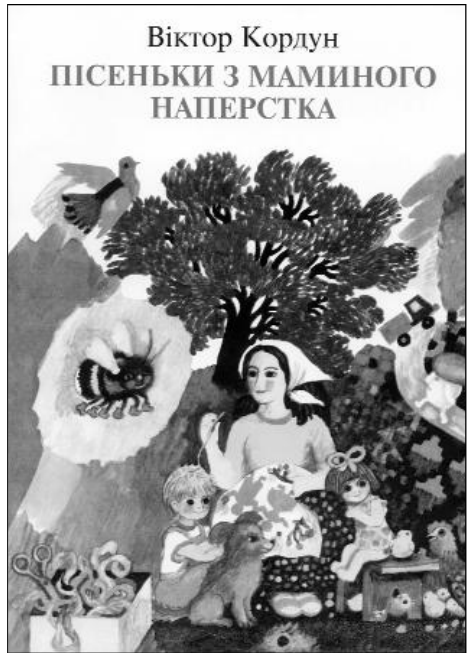
Коли читаєш цю дотепну книжку, мимоволі закрадається думка, що вірус страху, проти якого в повісті шукає засобів Таємне Товариство Боягузів, авторка не вигадала. Надто

часто доводиться бачити дію цього підступного вірусу і в сучасному політикумі, і загалом у суспільстві. Мабуть, багатьом із нас, не тільки дітям, а й дорослим не завадило б повчитися у героя повісті Лесі Ворониної. Бо щоб українці врешті встали з колін, перемогли в собі раба, насамперед треба подолати давній, виплеканий колишньою імперією страх.

Повість “Таємне Товариство Боягузів...” читаєш на одному подиху. Вона має все, щоб зачарувати юного читача: пружний динамічний сюжет, соковиту й образну, пересипану дотепами мову, яскравих персонажів. Чого варті образи Климових спільників, юних циркачів Жука і Зайця, забіякуватого Кактуса, хитрих, підступних, і при тому дуже вразливих синьоморд! Та понад усе — образ Климової бабусі Соломії, добродушної старенької українки, яка захоплюється вишиванням, плаєє квіти, пече смачні піріжечки і — винаходить протитотруту від вірусу страху, під грядкою з помідорами влаштовує таємну лабораторію, а старенький “запорожець” перетворює на машину часу. Тут стільки веселої вигадки, стільки приязного комізму, що мила бабуса Соля просто приречена стати улюбленим героєм дітлахів.

У книжці багато цікавих смішних знахідок. Це й гуцульська дрімба, що стає дівою зброєю проти напасників, і комічна пісня про байбачка, і той же автомобіль “запорожець” із його неймовірними можливостями, і ще багато іншого. Повість весела, захоплює й українська за своєю суттю. Саме така, якої й потребують діти.

Зоряна ПОДІЛЬЧУК

У ВИШИТІМ САДУ ЙОГО ПІСЕНЬ

Художниця Ніна Денисова намалювала вечірню казку дитинства, яка цвіте незмінно в пам'яті кожного з покоління в покоління. У розчиненій хвірточці стоїть малюк, а замість тину двір оточує вишиваний мамин рушник. Образ неповторний, міг з'явитися лише під враженням поетичного письма, барвистого, як вишиванка — і назва цієї книжки для дітей “Пісеньки з маминого наперстка” — неабияк незвичайна. Вона вийшла одночасно з його поетичною книгою “Трава над травою”, у якій програмний вірш на найвищій ноті геніального прозріння й болю об'єднує всі музично-філософські інтонації наступних сторінок. А “Пісеньки з маминого наперстка” — як прелюдія до пісні життя, лагідна колиска для всіх майбутніх поетів і філософів цієї землі, як так любив Віктор Кордун. Читайте, він ніби й тепер притримує вервечку цієї співучої колиски.

*Раз мами вдома не було —
і ми шитво дістали:
садок, вишиваний стеблом,
ще й голочку зі сталі.
Усі ми бавилися там,
всі вишиті шовково.
Комарик цвів, на диво нам,
тоненько й загадково...*

Це друге видання книжки, яка з'явилася стараннями родини поета. Його дружина, письменниця Тетяна Каунова (Кордун) розповіла в інтерв'ю, що ці вірші він писав переважно для своїх дітей: “Але вийшло — для читання їх іншими мамами й татусями своїм дітям. Бере мама дитину за руку і вводить у світ, гідний захоплення, подивування. Допокі лунає мамина пісня, тоненька ниточка зв'язує її з дитиною. Тонка, але міцна, бо пронизує вона всі попередні покоління, з'єднує з ними, гаптує генетичну пам'ять, а отже, залишає людину в людині, а не просто біологічно функціонуючий організм. Видавши цю збірку поезій, я зіткнулась із дуже сумним явищем, — виявилось, що на сучасному ринку немає попиту на дитячу поезію. Все. Мовби зачинилися ворота, і ми стоїмо перед стіною нечутливості до живого й прекрасного: чи то бусла, який віддзеркалюється в озерці, чи хмарини. Суцільна доцільність існування, автоматизм світосприйняття. Але ж дітям ще притаманно бачити все в кольорах веселки, дослухатися до цього світу й чути те, що вже, на жаль, не під силу дорослим. І якщо не закласти в дитині оце трепетне ставлення до світу, подивування його казковості, не знаю, що залишиться від людини. Ці вірші — суто українські, але разом із тим доброта, яка пронизує їх, — загальнолюдська. Хотілося б, аби вони дійшли до широкого загалу. Ці поезії ненав'язливо навчають українського, пробуджують пам'ять і свідомість. Діти — останній шанс зв'язку зі світом Божим. Ми вчимося самі в них чистоти й безпосередності”.

Спілкувалася
Валентина ДАВИДЕНКО

ЗІРЧИНА БІБЛІОТЕКА

Сучасна українська література видається мені велетнем, який довго слав, а це нарешті пробуджується зі сну, струшує з себе поминанні плачі про загибель української книжки, заперечує безглузді розмови про скруту й невмілість поліграфістів, зупиняє пащекування наших ворогів про відсутність добрих письменників із конкурентоздатними книжками.

Чи багато людей помітили ще рідкісний як на наші часи факт — одне й те саме видавництво видало одразу три книжки одного й того самого автора. Мова йде про “Видавництво Старого Лева”, яке потужно заявило про своє місце на українському книжковому ринку. У міні-бібліотеці Зірки Мензатюк вийшли для найменшеньких читачів “Казочки-куцохвостики”, для більш зрілих — “Київські казки”, а для любителів пригод, які читають самостійно, — “Таємнича козацька шабля”.

Усі три книжечки пронизані любов'ю до дітей, до України, її історії, і ця любов розкривається в слові, кольорі, багатстві природи й народних традицій, де навіть сніговики можуть колядувати.

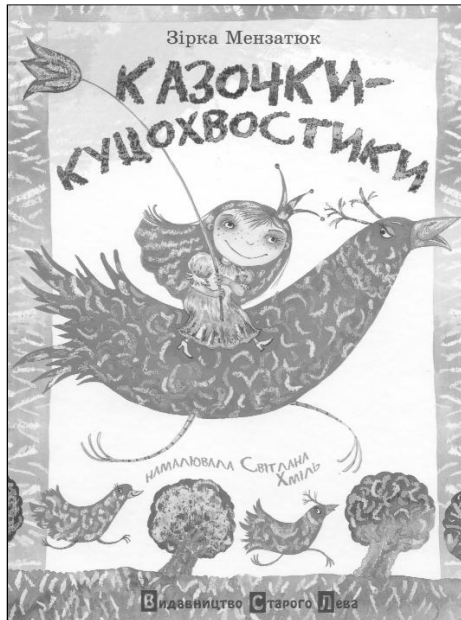
Власне, казки Зірки Мензатюк — наша дійсність, у якій можуть говорити предмети побуту, птахи, квіти, коти й кізонька Березовська. Незалежно від того, хто головний герой твору, найголовнішою в кожному з них лишається доброта.

“Казочки-куцохвостики” невеликі за обсягом, але дають дітям ті знання, що знадобляться у житті. Вже їхні назви: “Новий рік”, “Сім днів”, “Сім барв”, “Сім нот”, “Сім зірок”, “Чумацький шлях”, “Як дощик цвіте” та інші окреслюють тему мінитвору, написаного легко, невимушено, доступно. Полегшують сприйняття тексту й малюнки Світлани Хміль, графічно наближені до наївного малювання самих читачів, але з продуманими найменшими деталями, які стають символами.

“Київські казки” розраховані на старший вік, на покоління, яке освоює комп'ютер, та й книжки не цурається. Тематично вони пов'язані зі столицею, її історичними закутками, де живуть, працюють, учаться, відпочивають кияни й забавляються у вільний від уроків час школярі.

“Солов'їна казочка” — про Національну оперу, “Бузкова казочка” — про марсіаніна, який потрапив у весняне квітання Києва, що нагадує рай. Феєричними у книзі є Лиса гора, Труханів острів, Володимирська гірка, Хрещатик.

Фантастично гарні малюнки Тетяни Семенової до цих казок. Якщо українці поважного віку пригадують книжки свого дитинства зав-

дяки художникам, то нинішні нічим не гірші.

“Таємнича козацька шабля” — пригодницька повість, у якій головним героєм є не хлопчисько, як то узвичаїлося в цьому жанрі, а дівчинка Наталочка. Є тут інтрига, патріотично налаштований привид і підступний Антип — уособлення зла, є наші історичні замки в Дубні та Олеську, є описи козацьких боїв за волю України під Берестечком.

Атмосферу замків передано досить переконливо, адже Зірка зі своїм чоловіком-співачком Степаном об'їхала якщо не всі замки в Україні, то досить багато з них. Свою любов до історії вона вклала в характер Наталочки, яка за відважні пошуки козацької реліквії навіть удостоїлася визнання гурту пластунів.

Нові книжки Зірки Мензатюк утілюють у життя слоган Майдану: “Схід і Захід — разом!” Написані в Києві, вони відредатовані й оформлені у Львові, а видані в Харкові у ТОВ “Фактор-Друк”, яке забезпечило високий поліграфічний рівень справді мистецького явища. І це похвально, що в царині дитячої літератури не просто з'являються нові книжки, а виникає конкуренція між видавцями. Шкода тільки, що наповненість кишень багатьох батьків не дасть можливості купити такі книжки своїм дітям. Але тема держави-матері й держави-мачухи для іншої казки.

Зірка Мензатюк своєю бібліотекою довела, що коли й за наших умов не опускає рук, писати, стукати у двері видавництва, то можна натрапити й на таких видавців, які почують, відчинять, привітають, допоможуть створити свято для читачів і для себе.

Микола БОСАК,
м. Київ

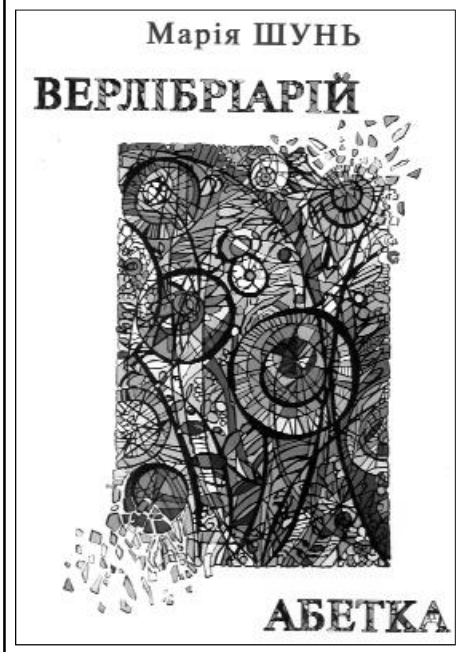
ФЕЄРІЯ ПОРУЧ...

Марію Шунь знала з розмов. Чула, що доля підкинула львів'янці “зелену карту” і завела до Нью-Йорка. Минулого року Марія чи не вперше за десять років приїхала в Україну. Хотіла не тільки зустрітися з родичами і друзями, а й видати книжку поезій. Незабаром у видавництві “Факт” з'явився її “Верлібрарій”. Верлібр — то стихія Марії Шунь. Стихія свободи, яка дарує можливість превільно мандрувати у часі. Звідси й дотик нерівних країв — архаїки й модерну. Поєднання непокінченого... Марія в мандрах. Марія шукає прадавнє слово. Те, що випорснуло з уст наших пращурів. Джаз і язичницькі заклинання серед хмарочосів Нью-Йорка.

Збірка містить дві самодостатні частини: “Верлібрарій” і “Абетку-Аптечку та Абетку-Боговедку”. Другу частину разом із батьками читатимуть і дошкільнята, і дорослі діти. Вона всім буде бажана, бо там читач віднайдє одвічний світ квітів, дерев і сутностей, невидимих для нашого ока. Феєрію, яка, виявляється, поруч...

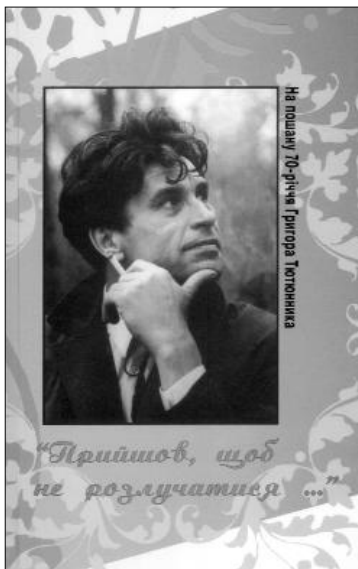
А
“Анальфаетик ти є, Андрійку, —
сказала абетка хлоп'яті, —
до цього часу не знати,
що все треба з “а” починати!
Алое у тебе на підвіконні
та айстри під хатою на осонні.
А в лісі знайдеш ти одну андромеду,
котра, як і ти, Андруню, запрагла меду...”

Уляна ГЛІБЧУК

ДО ЮВІЛЕЮ

— *Петре Петровичу, мабуть, словничок насамперед упорядковано для міського школяра... Хоч і мені б не завадив. Ніколи не здогадалася б, що таке “діромаччя”, “юлавий” чи “миї”... Звідки родом Тютюнник?*

— З Полтавщини. Зінківський район, село Шилівка. В одного батька народилося два сини-письменники. Григорій і Григій. Обидва — класики української літератури. Унікальне явище... Творчість обох відзначено Державною премією імені Т. Г. Шевченка (Григора Тютюнника — посмертно).

— *Григорія в Радянській Україні толерували більше, ніж Григора?*

— Можна й так сказати... Але я на цьому не наголошував би. Григорій — фронтовик. То був післявоєнний час. Горе, розруха... В мистецтві панував метод соціалістичного реалізму. Письменники повинні були відгукуватися на чергові постанови партії. Тодішня література була вихолощена. Про трагічне життя народу говорити й писати заборонялося. Попри все те Григорій теж відбудувався як могутній і

«НЕ МОЖНА НАВІТЬ ГОЛКОЮ ПРОТКНУТИ МІЖ СЛОВАМИ...»

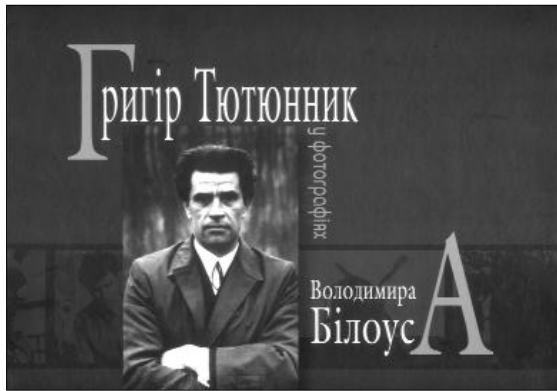
У письменницькому середовищі 2006 рік вважають роком видатного українського прозаїка Григора Тютюнника, якому 5 грудня виповнилося б 75. 2005 року вийшов у світ фотоальбом “Григій Білоус та Михайло Конончук. До цієї унікальної книжки увійшли світлина, на яких збережено образ великого письменника та людей того часу, багато з яких стали персонажами його творів. Суттєво доповнюють фотографію тексти самого Григора Тютюнника та близьких йому людей — Петра Засенка, Анатолія Дімарова, Анатолія Шевченка. Слід згадати і збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції “Григій Тютюнник: еволюція життя в історії літератури і культури”, присвячений 70-річчю від народження письменника (упорядник Михайло Конончук). Збірник вийшов нещодавно, і названо його висловом Олеся Гончара про Тютюнника “Прийшов, щоб не розлучатися”. Видавництво “Грамота” випустило книжку “Вибраних творів” письменника. Уперше новели і повісті в цьому виданні максимально відтворені відповідно до авторського тексту. Тобто без так званих “купюр”... Упорядкування й текстологічну роботу здійснив відомий поет і давній друг Григора — Петро ЗАСЕНКО. Його перу належить передмова-дослідження “Світло непокороєної душі”, примітки та словник маловживаних слів. Наша розмова з приводу цього найповнішого видання.

совісний талант в українській літературі.

— *Тим не менше Тютюнник-молодший не вписувався у критерії соціалізму...*

— Справжній талант виявляється у всьому... Григій глибоко знав життя народу й не піддавався віянням ідеологічних вітрів. Його тексти сповнені промовистих натяків, які були зрозумілі для про-

никливого читача. Умів так цікаво подати негативну суть радянського життя, що йому важко було щось заперечити. Так уміло вмонтовував епізоди горя народного, що навіть у ЦК партії не могли нічого вдіяти: “І написано ж, біс його візьми, не можна навіть голкою проткнути між словами...” Якби не Тютюнник-старший із його великим життєвим і літературним досвідом, то невідомо, як було б із Григором... Навіть те, що молодший брат почав писати українською мовою, є заслугою старшого. Адже Григій виростав і виховувався в російськомовному середовищі. Навіть закінчив факультет російської філології Харківського університету. Зрештою, тоді панувала теорія про злиття братніх мов у російськомов-

не русло... Мовляв, ледь не весь світ незабаром розмовлятиме мовою Леніна. Своє перше оповідання “В сумерках” надрукував 1961 року в московському журналі “Крестьянка”. І підписався: “Григорій Тютюнник-Ташанський”. Від назви річки Ташань, що біля рідного села...

Із щоденникових записів Григора дізнаємось про одну дуже важливу зустріч братів у рідній Шилівці. Старший Григорій якраз видрукував перші глави роману “Вир” у журналі “Жовтень”. Григій привітав брата, але під враженням швидко прочитаного Ремарка вигукнув: “Отак треба писати! Ото

письменник!” Григорій витримав довгу паузу та й спитав: “Всім так писати? — І махнувши рукою вбік довколишніх хуторів, мовив, — А хто напише про оцих людей і їхньою мовою? Ремарк?”. Тоді Григій замислився... Згодом перерахував чотиритомний словник Бориса Грінченка. Був вражений, як від найкращої белетристики. Зрозумів, що входить в літературу буде з українським словом.

— *То вочевидь був переломний момент...*

— Так. Після цього Григій переклав оповідання “В сумерках” рідною мовою. Якби не старший брат, цей самобутній талант став би окрасою російської літератури. Як його земляк Гоголь і чимало інших. Ось така взаємодія і дружба була між двома братами. В дитинстві їх розвела доля, бо вони зведені брати — одного батька і різних матерів. Війна, повоєнний час... Та й відстань їх розділяла: Григорій учився на Львівщині, а Григій служив радистом у морфлоті на Далекому Сході. Довго не спілкувалися і важко сходилися — аж поки не стали нероздільними. Григорій передав молодшому знання і про тодішнє літературне середовище. Тютюнник-молодший уже знав, хто є хто серед письменників. Попри все мав природний талант безпосередньо давати характеристику будь-якій людині. Таке відчуття міг мати тільки справжній письменник... Про Григора Тютюнника говорити важко: дух зображуваних картин життя, людських взаємин можна сприймати повноцінно лише в авторському варіанті. Тобто справжню насолоду від його слова одержиш лише при читанні. Тут діє на всю повноту принцип: не “про що”, а “як”...

• **Уляна ГЛІБЧУК**

КНИГА-ДОСЛІДЖЕННЯ

А кількома днями раніше в Культурному центрі України в Москві відбулася презентація книжки Василя Марочка “Зачарований Десною. Історичний портрет Олександра Довженка” (К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”).

Ознайомлення української московської діаспори з цією книжкою — данина пам’яті про видатного кінорежисера й українського патріота, чіє життя упродовж багатьох років було пов’язане з Москвою. О. Довженко був свідком та істориком трагічної епохи, коли великі сподівання народу на кращу долю обернулися загибеллю мільйонів українців від голоду, світової війни, репресій.

Автор першої, по-справжньому науково-історичної розвідки біографії Олександра Довженка — відомий науковець, керівник Центру досліджень геноциду українського народу при Інституті історії України НАН України, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України Василь Марочко розповів присутнім про роботу над книжкою, над історичними матеріалами, оригінальними архівними документами, записами Довженка, які змальовують драматичні перипетії життя геніального митця, серце якого не витримало страждань за долю свого народу. В дитинстві він бачив смерть своїх одинадцяти братів і сестер, у 25 років очікував вирок Реввійсктрибуналу, впродовж життя його переслідували органи ДПУ — НКВС, відчував постійну загрозу арешту, бачив загибель найталановитіших митців і голодомор власного народу. Війна принесла з собою смерть батька на руїнах Києва. 23 листопада 1943 р. глибоко

СВІДОК ТРАГІЧНОЇ ЕПОХИ...

24 листопада у Спільці письменників України урочисто відзначили 50-річчя пам’яті великого кінорежисера й письменника Олександра Довженка. Вечір вів один із перших дослідників творчості майстра — Сергій Плачинда. Зі словом пошани виступали письменники. Народні артисти Лариса Хоролець та Анатолій Паламаренко читали уривки із “Зачарованого Десни” та “Щоденників” митця. На тлі ностальгічної атмосфери актуально була розмова про перенесення праху митця з Москви в Україну...

вражений та обурений О. Довженко занотував, що його “нещасний батько”, конаючи від голоду, холоду, водянки, не вірив у перемогу: “Він проклинав Сталіна за невміння правити і воювати, за те, що мало готував народ до війни і віддав Україну на розорення Гітлеру, нагородивши перед тим Німеччину і помігши їй підкорити собі Європу. Його прокльони на голову Сталіна були безупинні й повні страждань і розпачу. Він бачив у ньому одну причину загибелі свого народу, бачив крах своїх старечих надій на добро, крах сподівань на доброту народу після великих перенесених жертв і трудів, і, безумовно, цілком вірно відчував, якщо не знав по-науковому, гниль нашого виховання і всю мерзоту моральної непередготовленості до війни”.

О. Довженко першим звернув увагу на кількість померлих від голоду українських селян — “6 мільйонів од голоду в урожайний 1932 рік”. Він назвав загальну кількість втрат українського народу від 1917 р. до 1942 р. — “чверть ста мільйонів людей” унаслідок розкуркулення, заслання, голоду, війни (13–15 мільйонів), депортації українців західних областей (1,5 мільйона). Згодом історики підтвердили ці цифри.

Про наведене вище та багато цікавого з біографії Олександра Довженка йшлося під час презентації. Тема голодомору, сталінських репресій викликала жваве обговорення і глибоко зворушила численних гостей Центру.

Сльози вважаються ознакою очищення. Ще безліч років болітимуть рани голодомору і репресій, але приклади життя таких людей, як Олександр Довженко спонукають до віри, що події минулого залишаться в історії, а українці виборюватимуть право на кращу долю копіткою мирною працею.

• **Культурний центр України в Москві**

ПРОВОКАЦІЯ!

ОСКВЕРНЕННЯ
МЕМОРІАЛЬНОЇ
ДОШКИ
ОЛЕКСИ ТИХОГО

У ніч із 21 на 22 листопада було обито чорною рідною меморіальну дошку Олексі Тихого, яку в серпні цього року встановили на будівлі Центральної міської бібліотеки ім. Лесі Українки.

Олекса Тихий — наш земляк, педагог, видатний правозахисник, один із десяти основоположників Української Гельсінської Групи. Він мученицьки помер у мордовському таборі для політв’язнів 1984 року. 9 листопада цього року Президент України Віктор Ющенко до 30-річчя створення Української Гельсінської Групи нагородив її учасників (Олексу Тихого — посмертно) орденами “За мужність”.

Ім’я Олексі Тихого відоме у всьому світі, його називають совістю української нації, а побратими-політв’язні — святим. Його багатостраждальне життя і мученицька смерть стали зразком служіння Батьківщині. Він прославив місто Дружківку, рідний Донецький край як борець за незалежність України.

Характерно, що акт вандалізму відбувся напередодні Дня пам’яті жертв голодоморів і політичних репресій, у день Свободи. Сили, які прагнуть утримати нас у рабстві, не випадково вибрали своєю

мішенню Олексу Тихого. Адже пробудження масової самосвідомості української нації почалося саме 19 листопада 1989 року, з моменту перезахоронення трьох мучеників совісті — Олексі Тихого, Василя Стуса і Юрія Литвіна — й визріло в багатомільйонний Майдан по всій Україні в листопаді-грудні 2004 року.

Ці події відбулися тоді, коли основні політичні сили, що підписали Універсал, повторюють, як заклинання, слова: “Схід і Захід разом!” Якщо ці слова широкердечні, то хто ж сіє розкол?

Дивна реакція міської влади і силових структур на те, що трапилося, а точніше, — відсутність будь-якої реакції. Єдине, в чому нас завірили, що меморіальну дошку спробують відреставрувати. Майстер різьблення по каменю Сергій Неверов, який і виготовляв її, сказав, що це можливо, але він займеться реставрацією тільки після того, як із ним розрахуються за роботу. Виявляється, місто досі не заплатило йому жодної копійки.

Відомо, що Дружківка увійшла в історію як місце судилища над Олексою Тихим і керівником Української Гельсінської Групи Миколою Руденком (1977 рік). Встановлена меморіальна дошка стала краплею покаяння, спокутування вини перед безневинно засудженими. І знову на все це вилито чорну фарбу.

Ці події — випробування для нас.

Якщо ж зловмисників не знайдуть і не покарають, то виникає запитання: куди рухається наше суспільство?

• **Євген ФІАЛКО, м. Дружківка Донецької обл.**

Кажуть: “Він її кохає, бо вона гарна”. Немає заперечень. Та хіба позбавлена сенсу така мудрість: “Вона йому гарна, бо він закоханий”? Вочевидь, сприйняття краси ґрунтується не лише на об’єктивних, а й на суб’єктивних чинниках. Що ж таке краса? Послухаймо філософів. **Кант**: “Відчуття прекрасного зумовлене нашими суб’єктивними уявленнями про предмет”. **Сантаяна**: “Красою є насолода, яку ми вважаємо якістю того, що цю насолоду викликає”. **Бйорк**: “Красою я вважаю ту якість явищ і людей, завдяки якій ми відчуваємо до них любов чи пристрасть”. Звідки ми почали розмову, туди й повернулися: кохання зумовлене красою, а краса — це саме те, що його викликає. А соловей, не навчений філософії, таке витворює теплими вечорами, що аж серце захоплюється...

Японцям подобалися жінки з дитячими стопами, і вони калічили дівчаток, взуваючи їх у страхітливі тісні “колодки”. Дуже вибагливі до жіночої краси деякі африканські племена. В одній місцині стрічками перетягують голови дівчаткам так, щоб у дорослих вона ставала довгастою, як диня; в іншій — розтягують вуха, і вони лежать на плечах; у третій за допомогою обручів роблять довжелезною шию; доросла жінка не може втримати голову на в’язах, а ті обручі слугують водночас прикрасою і арматурою. А в бушменів взірцем краси є пані з сідницями таких розмірів, які не дозволяють їй без сторонньої допомоги звестися на ноги. Ось тут від місцевих звичаїв перейдемо до загального правила: на всіх континентах, скрізь і завжди певні особливості фігури є обов’язковим складником у сприйнятті жіночої краси: бюст, талія, стегна. Не обов’язково класичні сантиметри (90—60—90), але неодмінно щось близьке до цього. А чому? Кожний акушер засвідчить, що вагітність частіше настає, має безпроблемний перебіг і закінчується неускладненими пологами насамперед у жінок з ідеальним гормональним балансом, якому водночас відповідає і певна “конструкція” фігури. Отже, йдеться про функціональне значення краси. Отже, чоловіки, підсвідомо “фотографуючи” контури кожної жінки, тим самим здійснюють вибір тієї, яка найбільше здатна продовжити рід. За дослідженнями англійських сексологів, щодня чоловіки “фотографують” 8 жінок (у середньому). Натомість жінки фіксують погляд на 2 чоловічих персонах: дивляться на обличчя і передовсім — на очі. Отак, брати мої, — **вони** дивляться нам в очі, а ми куди? Але не поспішаймо червоніти. Якщо після “вертикальних оглядин” справа просувається до ближчого знайомства, чоловіки — менш ніж за 1 хвилину — встигають скласти уявлення про пані; при цьому для 55 % чоловічого племені найважливішими є очі та міміка, 38 % надають великого значення висоті та темброві голосу, і — ніде правди діти — лише для 7 % щось важить те, що жінка говорить: цитує Ляйбніца чи запитує про трамвайну зупинку (чоловіки шукають насамперед красу). Знову “за рибу гроші”: а краса — це що таке? Виявляється, принаймні один її складник можна навіть виміряти (і саме на нього звертають увагу обидві статі): **симетрія**. Асиметричність обличчя засвідчує певну незбалансованість ембріонального й дитячого розвитку; ця особливість зумовлена генотипом і може передаватися у спадок. Отже, вибираючи “симетричних” (гарних) шлюбних партнерів, ми підсвідомо клопочемося про здоров’я майбутніх дітей, бо незбалансованість розвитку може супроводжуватися

Фото О. Литвиненко

ЧОМУ СПІВАЮТЬ СОЛОВ’І?

патологічними вадами. **Краса — функціональна.**

“ПАХОЩІ МАСТЕЙ ТВОЇХ...”

Кожний із нас має свій унікальний запах (на тому гарно знаються міліцейські собаки). Щоб подальша розмова не викликала ніякості, говоритимемо про первинний хімічний склад поту, а не про його зміни на немитому тілі. Ось класичний експеримент: 1) група юнаків і група дівчат дають кров для імунологічного дослідження; 2) юнаки в однакових світлих футболках 5 разів (2 км) оббігають довкола стадіону; 3) дівчата по запаху футболки вибирають собі умовного жениха; 4) дослідники порівнюють імунологічні особливості тих, що вибирали, і тих, кого вибирали. Підсумки експерименту вражають: “наречені” практично безпомилково обирають таких “женихів”, які з позицій імунолога **найбільше відрізняються** від них самих. Це дуже правильно: за таких умов майбутня дитина матиме (в кожній парі) досконалий (бо різноманітний) арсенал самозахисту від інфекцій, успадкований від обох батьків. Спрощено, але за сутністю точно: клітини слизової оболонки носа мають точнісінько такі мікроприлади (рецептори) для імунологічного розпізнавання, як і всі інші клітини організму. Отже, коханий — це той, що пахне “так, як треба”. А як пахне кохана? Тут у нас із вами, панове чоловіки, є проблема... Навіть дві: одна “з боку нареченої”, інша — “з боку жениха”. Отже, про жінок: їхній питомий запах через величезну кількість складників поту (разів у 10 більшу, ніж у чоловіків) нагадує димову завісу. Так, там є інформація імунологічного профілю, але ж трохи забагато до неї різних додатків. Скидається на те, що кожна пані не так хоче заявити “ось я — твоя”, як намагається приховати колізію “я не твоя, йди собі” (і використовує для цього такі хімічні сполуки, які в чистому стані можуть паралізувати навіть найневибагливішого парфумера). Натомість чоловіки мають можливість доскохо тішитися тим, що фармацевти на-

зивають “афродізіаки” (від імені Афродіти), — запахом стимуляторів статевої активності; найбільша їхня концентрація припадає на ті дні жіночого календаря, коли є найбільш імовірним настання вагітності. Еволюційно-генетичний демон Дарвіна гарно все допасував: його влаштовує колізія, за якої збаламучені чоловіки кидаються на жіночі “обіцянки”, а жінки, надивившись чоловікам в очі, продіагностувавши носом їхню імунну систему, вибирають батька для своєї дитини. Від імені демона раджу жінкам добре думати над тим де, коли і чим їм краще пахнути, вибираючи між стандартним дезодорантом, “важкими” парфумами (які йдуть по відомству Афродіти) і власне самою собою.

ЩО ЧУЮТЬ ВУХА?

Закоханою є людина, яка вважає себе закоханою. Запросимо для експерименту два десятки таких пар і попросимо кожного учасника (учасницю) упродовж 10 секунд по черзі дивитися на 20 фотографій, поміж яких лише на од-

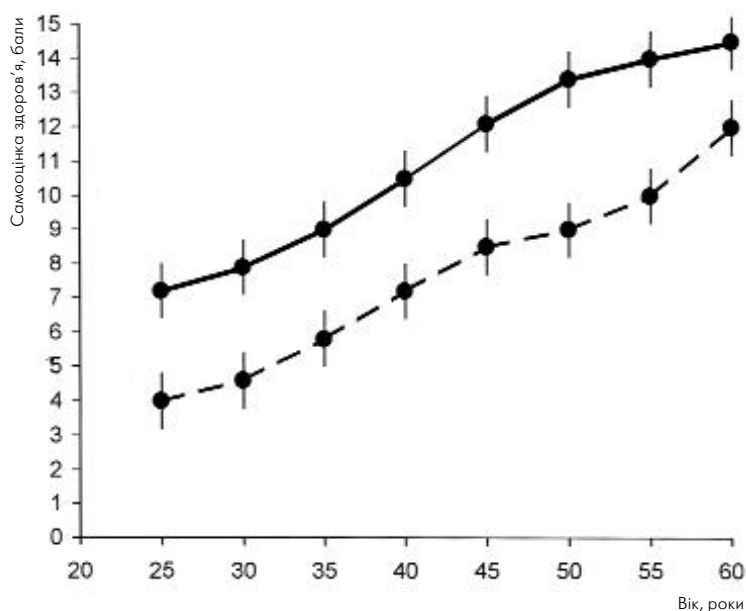
ній вона (він) — ті, до кого горнеться душа; водночас за допомогою досконалої сучасної апаратури фіксуватимемо роботу мозку. Підсумки експерименту дуже виразні. Чоловіки й жінки, маючи перед очима фото свого “предмета”, демонструють електрофізіологічні ознаки задоволення, і в цьому не різняться між собою. Проте у чоловіків спалах активності мозкових клітин виникає і лишається в зоні, відповідальній за зір: дивляться і радіють. Нормально? Так, але в жінок по-іншому: спалахнувши в зорових ділянках мозку, активність швидко перетікає в зону пам’яті і лишається там 9 із 10 експериментальних секунд. Отже, чоловікам вистачає того, що вони бачать, натомість жінки, дивлячись, згадують, думають, аналізують. Йдемо далі. Фотографії прибираємо, а диктофон (нейтрально, спокійно) називає кожному й кожній імена й прізвища учасниць (учасників) експерименту. Ви вже, мабуть, здогадалися, що з того вийшло: чоловіки, як відомо, “люблять очима”, і диктофон даремно старається, бо

прилад фіксує мінімальні ознаки того, що мозок його чує. А жінки “люблять вухами” — слухають, згадують, аналізують, демонструючи при цьому навіть активнішу роботу ділянок пам’яті, ніж в експерименті з фотографіями. Про що, власне, їм ідеться? Про те саме: втретє, вдесьте і вдвадцять згадуючи побачене й почуте, намагаються визначити, чи буде обранець вірним чоловіком — тобто надійним батьком. А тепер не дивуйтеся жіночій пристрасті до серіалів, в яких усі безупинно говорять про кохання і зраду: “Роберто пішов за цигарками і вже третій рік його немає... Я починаю нервувати”. Чоловіки можуть дивитися на це лише заради гарненької героїні; бажано, щоб дія відбувалася на пляжі (і можна вимкнути звук). Я перебільшую і спрощую, але не дуже відступаю від істини. Важливо розуміти, що, порівнюючи чоловіків і жінок, не мусимо вибирати, хто “кращий”, а хто “гірший”: вони різні, і так є тому, що мати праву й ліву руку функціонально вигідніше, ніж мати по дві правих чи лівих. Мусимо також пам’ятати, що сексуально-шлюбні мотивації поведінки погамовуються (і в певному сенсі стають шляхетнішими) під впливом таких чинників, як совість, порядність, інтелект, освіта тощо. За часів радянщини ми наслухалися святенницьких дурниць про те, що “секса у нас неть”; сьогодні, “відв’язавшись”, люди кидаються в інший бік; мусимо чекати рівноваги.

“БОЛИТЬ МЕНЕ ГОЛОВОНЬКА...”

Кілька слів про показник **самооцінки здоров’я (СОЗ)** чоловіків і жінок, запропонований автором цих рядків. Йдеться про 29 запитань, на які можна відповісти “Так” чи “Ні”. Наприклад: “Чи турбують вас головні болі?”, “Чи турбують вас болі у суглобах?” тощо. Кількість “поганих” відповідей може коливатися від нуля (ідеальне самопочуття) до 29 (“все не так”). Проте в кожній групі людей маємо і кращих, і гірших, отже, середнє число тяжіє до проміжних величин. Як свідчить рисунок, в усіх вікових інтервалах жінки **почуваються гірше**, ніж чоловіки. За цим стоять два механізми. Перший: із 12—15 до 45—50 років жінки перебувають у стані постійного гормонального напруження через зміну фаз місячного циклу; така “передхвороба” погіршує самопочуття. Другий механізм: жінки підсвідомо “досліджують” до свого тіла, щоб у дні погіршеного самопочуття уникнути статевого контакту й зменшити ймовірність “поганої” вагітності. У старшому віці репродуктивні проблеми стають неактуальними, але підвищена напругованість на фізіологічний самоконтроль у жінок зберігається. Це спричиняють, зокрема, “гормональні бурі”, які супроводжують згасання дітородної функції (клімакс), а в подальшому провокують низку патологічних відхилень. “Якщо баба не стогне — або спить, або вмерла”. Хвалити Бога, жінки — стогнучі — живуть собі й живуть (хоча їхні “здорові” чоловіки вмирають раніше). Не дратуймося, добродію, коли **вони** скаржаться вчора, сьогодні й завтра: бути жінкою дуже не просто. ...То чому ж співає соловей? Щоб привабити чи потішити свою пару? Орнітологи відповідають прозаїчніше: в такий спосіб дає знати конкурентам, що ось цей кляпоть гаю вже зайнятий, бо заселивши його надто щільно, не матимуть достатньо комах для пташенят. Краса — функціональна.

• **Володимир ВОЙТЕНКО**, професор

Показник самооцінки здоров’я (середнє і статистична похибка) в групах людей різного віку
Суцільна лінія — жінки (кількість обстежених 1006); Пунктирна лінія — чоловіки (675). Дослідження проведено на підприємствах і в установах м. Києва, не пов’язаних із важкою фізичною працею, шкідливими технологіями

ВАРТО ЗНАТИ

ДИСКРИМІНАЦІЯ ХВОРИХ НА ВІЛ/СНІД — ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

1 грудня міжнародна спільнота означила днем боротьби зі СНІДом. Це один із небагатьох днів, коли людство всерйоз замислюється над проблемою зупинення хвороби, підтримки та допомоги інфікованим.

СНІД — синдром набутого імунodefіциту, спричинений ВІЛ-інфекцією, що в свою чергу викликає на вірусом імунodefіциту. Уражена людина може мати здоровий вигляд і почуватися добре довгі роки, навіть якщо вона — носій вірусу.

Вірус передається на всіх стадіях захворювання через кров, грудне молоко, статевим шляхом. Найуразливішими вважають людей, які ін’єкційно вживають наркотики або мають сексуальні контакти з такими людьми.

За інформацією Українського центру профілактики боротьби зі СНІДом, станом на 01.11.06 року в

країні офіційно зареєстровано 101 789 ВІЛ-позитивних громадян України (1987—2006 роки реєстрації), з них дітей до 14 років — 13 289; хворих на СНІД — 17 047, дітей — 547. На диспансерному нагляді перебуває 70 155 ВІЛ-інфікованих осіб (148,9 на 100 тис. населення) та 6 812 хворих на СНІД (14,5 на 100 тис. населення). Щомісяця виявляють близько 1,5 тисячі ВІЛ-інфікованих.

ВІЛ і СНІД — невиліковні. І доки лікарі шукають протидію хворобі, перед громадськістю постала проблема толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих і хворих

на СНІД. Із цією метою, а також для поширення знань про хворобу та способи її попередження Міністерство освіти видало наказ, яким зобов’язало з 1 до 8 грудня в усіх школах країни провести відповідні уроки та виховні заходи (методичні рекомендації було надіслано ще у червні).

Ми всі маємо пам’ятати: ВІЛ не передається через обійми, потискання рук, користування туалетом, басейном, постільну білизну, кухонний посуд, укуси комах, а дискримінація тих, хто живе з ВІЛ, — порушення прав людини.

Ольга СКРИПКІНА

При написанні статті використано матеріали Міжнародного Альянсу з ВІЛ/СНІД в Україні

НАБОЛІЛО

«БУНТ» КОЛЯСОЧНИКІВ

Делеговані від понад 130 тисяч кримських інвалідів члени сімферопольської громадської організації інвалідів “Комітет доступності” провели масову акцію протесту, аби звернути увагу влади на задавнену проблему — необлаштованість інфраструктури населених пунктів для людей з обмеженими фізичними можливостями.

Вони довели: попри ухвалені в Україні закони й нормативно-правові акти, що передбачають усі можливості для доступу інвалідів до об’єктів соціальної, транспортної та інших інфраструктур, насправді владні розпорядження не виконують, а якщо щось і робиться, то не відповідає європейським нормам.

Довели дискомфортом свого перебування у місті колясочники спеціальною ходою. Вони пройшли від міськвиконкому до Верховної Ради Автономії і показали журналістам, які нездоланні перепони зазвичай зустрічають. Кілометрову ділянку шляху в центрі міста учасники акції з зусиллями подолали за годину. Навіть східці міськради виявилися їм недоступними.

До учасників акції вийшов заступник начальника оргуправління міськради Віктор Вашиняк, який відмовився вислухати запитання, заявивши, що лише візьме звернення інвалідів до влад усіх рівнів. Не довгим виявилось й спілкування з начальником управління соціального захисту Наталією Киричук: “Розглянемо, дамо відповідь”. Чиновники ще й покартали інвалідів, мовляв, затіяли акцію невчасно, та й пресу залучати до неї неварто. Краще ж вирішувати такі проблеми поступово, залежно від скромних фінансових можливостей. Інваліди подякували функціонерам за науку, й продовжили шлях до Верховної Ради Автономії, відзначаючи всі недоступні й нездоланні для себе об’єкти спеціальними листівками-знаками з написами “Недоступно”.

Прикріпили такий і на центральному вході у Верховну Раду Автономії. Тут їх вислухала голова постійної комісії з соціальних питань, охорони здоров’я й у справах ветеранів Світлана Савченко і теж пообіцяла “сприяти по можливості”.

Під стінами ВР АРК заходилися писати нове звернення до можновладців із проханням розробити дієвішу програму допомоги інвалідам та облаштувати населені пункти для їхнього нормального пересування. “Привернути увагу органів виконавчої влади міста і півострова до своїх проблем намагаємося вже не перший рік, — сказали журналістам колясочники. — Наслідок — безрезультатне листування, у якому калік переконують... у доступності для них усіх тротуарів, транспорту і приміщень, доводять, що проблем немає. Це при тому, що без супроводу інвалід у місті беззахисний, через високі бордюри не може потрапити ні в лікарні, ні в магазини, ні в установи”. Тож у заяві інваліди наголосили, що в Криму грубо порушують права людини, бо інваліди як громадяни країни не мають можливостей скористатися жодним із закріплених у Конституції прав.

Віктор ХОМЕНКО, Крим

ГАРНИЙ ПРИКЛАД

«АБИ ПЕРЕМОГТИ, ДОБРО МАЄ БУТИ ОРГАНІЗОВАНИМ!»

Так вважає президент Всеукраїнського благодійного фонду “Наш дім — Україна-2005” Володимир ШЕВЕЛЕВ.

— Ідея створити благодійну організацію, щоб системно надавати допомогу всім, хто її потребує, належала моєму другові й партнерові Сергію Гладких. Відтоді вже 15 років ми займаємося доброчинністю й, хоча наголосити, не перебуваємо в жодній із політичних партій. Сьогодні Фонд працює над реалізацією різних програм: “Діти України”, яка спрямована на допомогу дитячим будинкам, притулкам, інтернатах і спецзакладам для дітей-інвалідів; “Молодь України” — робота зі школярами та студентами; “Сім’я України”, мета якої — привернути увагу до проблем родин; “Здорова нація” спрямована проти наркоманії, алкоголізму й розповсюдження туберкульозу, СНІДу; “Соціальна реабілітація”, розроблена спільно з Центром соціальної допомоги “Миротворець” для допомоги позбавленим волі й тим, хто намагається адаптуватися після відбування покарання. Діє програма “Єдина Україна”, яка має на меті послабити розбіжності між регіонами України. Ми також влаштовуємо концерти та фестивалі. Останнім часом сприяємо розвитку театрального мистецтва. Придбали для Львівського театру ім. Леся Курбаса мікроавтобус, аби вони змогли їздити по Україні з виставами. Допмагаючи, ми наповнюємо й себе...

— Яку з програм можна вважати найпріоритетнішою?

— “Діти України”, адже діти — наше майбутнє, і від того, в яких умовах вони виховуються, які цінності їм прищеплюють, залежить наше “завтра”. Якщо не думати про майбутнє, то його в нас не буде. А це майбутнє ми повинні будувати, починаючи з консолідації суспільства навколо соціальних проблем: хворі діти, сироти, нужденні та старі люди.

Тому з партнером Сергієм Гладких ми взяли кредит і купили Палац спорту з басейном у Донецьку, аби діти-сироти, діти з сімей загиблих шахтарів, діти-інваліди, діти з малозабезпечених сімей могли безкоштовно оздоровлюватися.

Ми охопили 70 дитячих будинків та інтернатів для сиріт. Зокрема Будинок дитини в Макіївці, де перебувають ВІЛ-інфіковані й хворі на СНІД діти, 22 виправні заклади Донецької області, дитячі колонії, понад 6 тисяч сімей загиблих шахтарів, із якими працює за підтримки Фонду громадська організація “Асоціація сімей загиблих шахтарів”. Допмагаємо обдарованим дітям.

— Пане Володимире, що спонукає Вас віддавати зароблені гроші?

— Я знаю, що пережили ці діти, бо сам пройшов такий шлях... Ми хочемо змінити свідомість наших громадян. Навіть наша емблема — дзвін: він будить усіх для добра. Адже таких, як ми, в Україні насправді 48 млн., просто багато хто соромиться робити добро. Ми ж маємо тільки трохи більше можливостей. Ось і все. Ми хочемо, щоб робити добро було модно. Щоб ми розгортали газети і не читали, кого вбили, кого зґвалтували, а читали, що сьогодні в Україні сталося доброго, кому допомогли. Чому зло перемагає? Тому що злочинність організована. Аби перемогти, добро також має бути організованим! Нам усім потрібно об’єднатися для добра.

Спілкувалася Ольга СКРИПКІНА

ПОДБАЙМО ПРО СИРІТ

1998 року Всеукраїнський Благодійний фонд “Товариство “Приятелі дітей” започаткував Освітній проєкт для надання можливості талановитим дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківської опіки, продовжувати навчання у ВНЗ України. На той час таких студентів було двоє. Сьогодні Фонд підтримує 176 студентів вищих і середньо-спеціальних навчальних закладів, із них 123 студенти отримують щомісячні стипендії, одяг, взуття, можливість придбання книжок, канцтоварів і медичного обслуговування. Паралельно веде пошук спонсорів для решти студентів.

Президент Фонду Марина Криса розповідає, що благодійний фонд “Товариство “Приятелі дітей” працює над покращанням життя дітей-сиріт і стану сирітських закладів в Україні, забезпеченням дітей-сиріт потрібними речами, створенням для них комфортних умов. А Освітній проєкт покликаний підтримати випускників сирітських закладів — студентів вищих шкіл, технікумів та училищ.

Координатор освітнього проєкту Олена Мельнікова: “Про Освітній проєкт ми повідомляємо інтернати через студентів. Багато дітей дізнаються про проєкт у нашому літньому таборі. Перший етап відбору: ми дивимось, на якому курсі навчаються діти. Адже насамперед допомога потрібна на початку навчання. Щоправда, трапляються винятки, і ми беремо п’ятикурсника (після 23 років пільги не надаються, потрібно довчитися, а кошти

на існування вони не мають). Припиняємо надавати допомогу, якщо діти не спілкуються з Фондом, порушують правила проєкту. Адже проєкт покликаний підтримати тих, хто прагне вчитися”.

Правила проєкту однакові для всіх: учасники мають показувати добрі результати в навчанні, не порушувати умов навчання, дотримуватися статуту навчального закладу, після закінчення кожної сесії надавати копію залікової книжки, завірену печаткою деканату, на початку кожного навчального року надавати довідку з деканату, яка підтверджує статус студента, підтримувати зв’язок із Фондом, надавати інформацію про свої показники в навчанні, майновий стан, стан здоров’я, зміну місця проживання, контактної інформації.

Ми поспілкувалися з учасниками проєкту, які поки що не мають адресної підтримки, і

БЛАГОДІЙНІСТЬ

пошук благодійників для них ще ведуть.

Студент Національного технічного університету “Київський політехнічний інститут” В’ячеслав Бистров навчається на факультеті авіаційних і космічних систем, а у вільний час займається спортивними танцями та бере участь у спортивних змаганнях: “Я мрію стати гарним спеціалістом у галузі інженерії й обіймати гарну посаду. Сьогодні Фонд допомагає мені. У майбутньому, коли працюватиму, вже я зможу допомагати. Я не закриюся у собі”.

Учениця Луганського вищого професійного училища сфери послуг Яна Бойко здобуває професію перукаря, прагне займатися громадською роботою: “Я — сирота, і знаю, як важко здобувати освіту. У мене багато друзів, які не мають батьків, що поділяли б про них. Мені хочеться допомогати, аби вони знали, що є люди, які піклуються про них. Адже від дітей залежить майбутнє України. І я хочу, щоб наша Україна була найкращою. Це дуже боляче, коли немає батьків, або коли тобі соромно казати, хто твої батьки, як вони тебе покинули. І, дивлячись на маленьких залишених дітей, серце не може не здригнутися. Тому я хочу працювати заради дітей, щоб наше майбутнє було світлим”.

Ольга СКРИПКІНА

ДОБРА СПРАВА

ШОУ-БІЗНЕС З ЯНГОЛЬСЬКИМ КРИЛОМ

Наприкінці листопада гурт “Крихітка Цахес” відіграв благодійний концерт у клубі “Квартира Бабуїн”. Організатор цього заходу — Український фонд “Благополуччя дітей”. Благодійний концерт — одна з акцій фонду, що відбувається у рамках одноіменного з концертом проєкту “У пошуках янгола”.

Партнерами фонду в реалізації цього проєкту стала німецька організація CCF Kinderhilswerk, яка провела масштабну кампанію серед мешканців Німеччини зі збору благодійних коштів для реформування інтернатів в Україні. На ці гроші Український фонд “Благополуччя дітей” збудує заклади нового типу “Будинки для дітей”, у яких житимуть близько 15 сиріт. Такі помешкання — своєрідна альтернатива державним дитячим будинкам. Але німецької благодійності виявилось замало. Адже зведені заклади необхідно обладнати меблями, а це потребує додаткових ресурсів. Саме тому фонд заручився підтримкою українських меценатів. Із-поміж них і гурт “Крихітка Цахес”, який можна вважати “ветераном благодійності”.

Долучитися до акції милосердя вирішив і популярний клуб “Квартира Бабуїн”, який без-

оплатно надав приміщення для виступу музикантів.

Додатковим заходом став аукціон. Лоти для розиграву надала Саша Кольцова (солістка гурту), запропонувавши публіці придбати стильні браслети з власної колекції аксесуарів. Її колеги — музиканти колективу “БумБокс” надали для аукціону бейсболку та футболку з власного гардероба. Остеронь благодійної акції не залишилася й український дизайнер Роксолана Богуцька, створивши брендову шкіряну подушку, яку також розіграли на аукціоні.

Ексклюзивні футболки білого кольору з логотипом янгола для благодійного аукціону виготовила Futbolka.com.ua.

Згуртованість усіх, хто взяв участь “У пошуках янгола”, приємно вражає і виводить меценатство на якісно новий рівень.

Марія ГОЛОВКО

ДО 445-ЛІТТЯ МІСТА

Церковна архітектура України протягом віків відзначалася дивовижним розмаїттям. Кожна церква мала свій образ, своє неповторне "обличчя", більшість храмів зводилися при закладанні міст і сіл, ставили їх на найвиднішому місці і, власне, ще й досі храм є візитною картою, своєрідним духовним образом кожного населеного пункту.

Історія міста Старокостянтинова (колиш Костянтинова) також відображається в численних пам'ятках церковної архітектури, пов'язаних безпосередньо з родом князів Острозьких, видатних поборників українського Православ'я в XV—XVI ст. На берегах двох річок — Случі та Ікопоті — 1561 р. було засновано місто-фортецю Костянтинів (із 1632 р. — Старокостянтинів). Це одне з наймолодших волинських міст. 25 березня 1561 р. князь Костянтин Острозький отри-

СВЯТИНІ КНЯЗІВ ОСТРОЗЬКИХ У СТАРОКОСТЯНТИНОВІ

великомученика Георгія Побідоносця на Заслучі (1574 р.), церква Преображення Господнього (1575 р. вже була), церква Успіння Пресвятої Богородиці (Зелена) (в 1590 р. вже була). З цих храмів на сьогодні збереглося лише два: храм Святої Тройці на території замку (з 1991 р. відновлений УАПЦ, тепер — Київського патріархату), та руїна Хрестовоздвиженського храму. Про інші збереглася досить невелика інформація.

Церква св. великомученика Георгія була дерев'яна, розташована за річкою Случ в передмісті

зі "базарної площі" (XVI—XVII ст.), а в XIX ст. це була вулиця Олександрівська, яка, можливо, отримала назву на честь події, що сталася в квітні 1818 р. Тоді проїздом із Варшави до Росії Старокостянтинів відвідав російський імператор Олександр I. 22 квітня він був присутній на святковій Літургії в соборі Успіння Богородиці, відправлений з нагоди народження в Москві його племінника, майбутнього царя Олександра II.

Не менш значимі події, пов'язані з храмом, відбулися в період 1837—1853 рр. Улітку 1853 р. після закриття Домініканського монастиря до Успенської церкви було перенесено рідкісної краси чудотворну ікону "Розп'яття Христа Спасителя" і розміщено її в правому крилі старого кіоту. Під час перебування ікони в храмі відбулися дивні фізичні й духовні зцілення. Серед них — випадок, пов'язаний із трирічною донькою місцевого священика отця Никанора Карашевича. Лікарі прокували їй смерть. Але через місяць після щирих молитов священика і вірних, — у травні 1853 р. — дитина була зцілена від епілепсії. Вдячний батько, який дав обітницю відбудувати храм, з якого принесли ікону, дотримав слова. Разом із громадою міста за допомогою влади церкву відбудували і 13 вересня 1853 р. освятили як Хрестовоздвиженський собор, куди знову перенесли святиню. Того ж року м. Старокостянтинів, Успенську церкву та новозбудований собор відвідав Волинський губернатор Синельников. До 1853 р. Успенська церква була миською, соборною, а з 1853 до 1891 року — приписною при Хрестовоздвиженському соборі. З 1

Замок князів Острозьких. Поштова листівка поч XX ст.

лютого 1891 р. згідно з наказом Синоду за № 445, стала парафіальною, самостійною, з переводом до неї Замкової (Свято-Троїцької) церкви. Доля храму в радянські часи невідома. В 1961 р. на його місці споруджено кінотеатр "Мир".

Церква в ім'я Світлого Христового Воскресіння була дерев'яна, стояла поруч із будинком міської ратуші (тюремного замку), де згодом був базар. У 1725 р. церква ще існувала (згадується в описах), далі вже ні. Коли і як зникла, невідомо.

Церква Святої Тройці (Замкова) будувалася разом із замком (місто стояло на так званому "Чорному шляху", тому багато разів було спалене і спустошене). Троїцька церква найдавніша з усіх і єдина зі святинь кн. Острозьких, що збереглася до сьогодні. Стоїть вона над річкою Случ як завершення замку і досі вражає своєю красою й давністю архітектури. Вона кам'яна, дуже маленька, з вузькими старовинними вікнами, що нагадують бійниці, та товстими стінами — справжня неприступна фортеця!

Усі склепіння й стовпи храму виконані з цегли, стіни — з рваного каменю (вапняку). Поруч із нею — така ж кам'яна дзвіниця. Загальна будівля храму, що завершується напівкруглою абсидою на сході та єдиним куполом над вівтарем, збудована 1561 р., а притвор при вході добудовано трохи пізніше. В середині церква розділена стовпами на три частини, вівтар відділений від основи храму, на західній стіні конструкції — хори. В 1636—1646 рр. тут було три різьблені іконостаси.

Свого часу ця церква також була уніатською, але після другого поділу Польщі (1793 р.) всі володіння на сході та заході Волині стали належати Росії, а відповідно і храми стали знову православними, в тому числі й Замкова церква. До березня 1891 р. вона була самостійною, приходською, а далі — приписною до Успенського собору. Протягом 1917—1927 рр. храм пустував. З 15 січня 1929 р. Рада Народних Комісарів УРСР, зважаючи на історико-культурне значення замку Острозьких, постановила: "Замок з усіма старовинними будівлями та спорудами оголосити державним історико-культурним заповідником". Того ж року палац замку був переданий під приміщення для історико-краєзнавчого музею, а церква опечатана і закрита.

У 1930 р. експедицією ВУАН, яку очолив академік А. П. Новицький, були обстежені всі будівлі замку з метою взяття на постійний облік пам'яток архітектури. В 1940-х роках був проведений капітальний ремонт, після якого стан замку підтримувався поточним ремонтом. Під час Другої світової війни на території замку був організований тимчасовий трудовий табір, куди звозили місцеву молодь для відправки до Німеччини казарма. В ході військових дій за звільнення міста замкові будівлі були значно пошкоджені, покрівля церкви також. 1944 р. на другому поверсі палацу знову відкрили музей, а нижній поверх і підвал займали продовольчі склади. Не підтримувані ремонтом будівлі занедбувалися, руйнувалися, особливо після того, як 1954 р. музей було закрито. Далі комплекс будівель використовувався автошколою ДТСАФ, а також для різних господарських потреб. У 1987 р. співробітники інституту "Укрпроектреставрація" знову працювали над складанням документації з відновлення замку. Була обстежена і Троїцька (Замкова) церква. Увагу дослідників привернуло зображення на стіні — фрагмент парного портрета князя К. К. Острозького та його сина Олександра. Реставратори оцінили високі художні якості портрета як унікального явища в українському живописі XVII ст. Час-

Руїна Хрестовоздвиженської церкви

мав грамоту від короля Сигізмунда Августа на заснування міста: "Дозволити йому в тому помісті Колиценці (назва села на річці Случ) замок будувати і місто закладати".

Відомо, що засновник міста був високоосвіченою людиною, мав великий вплив на політичне життя Речі Посполитої, обіймав важливі державні посади — Волинського маршалка, Володимирського старости, Київського воєводи, був надзвичайно віруючою людиною. Адаже він — один із нащадків знаменитого Федора Острозького, засновника княжого роду, мудрого, хороброго лицаря, що майже все життя провів у походах, а на старості постригся в ченці Києво-Печерської лаври, згодом канонізований Православною Церквою (моці його спочивають у Дальніх печерах з 1446 р.). Князь Іван Острозький — хоробрий воїн, теж славився великою побожністю, будовав церкви, монастирі (наприклад, Троїцьку церкву в Меджибожі, Троїцький монастир у Дермані, Преображенський монастир у Дубні). Його син, найбільший волинський магнат, Великий гетьман Литовський, князь Костянтин Іванович Острозький на власні кошти збудував у Острозі, Меджибожі, Вільнюсі найбільші храми кінця XV—початку XVI ст. Його син Костянтин Костянтинович Острозький успадкував від батька значні володіння, які потім збільшив у декілька разів, ставши найбільшим після короля магнатом. Він також був великим поборником Православ'я.

У період свого історичного дитинства місто Костянтинів сяяло православними храмами. При князеві Костянтинові були побудовані й процвітали храм Святої Тройці (Замкова церква 1561—1581 рр.), Маріїнська (пізніше — Хрестовоздвиженська церква, що була біля західної вежі (1570 р.), Церква св.

Костянтинова. Існувала вже в 1574 р. Князь К. К. Острозький дарував їй два права: одне писане в Костянтинові 1.08.1574 р. на користування полями та взяття мірок борошна в млинах с. Воронківці. Друге — писане в Звягелі (теп. Новоград-Волинський), за яким церкві призначалися парафіяни-селяни сіл Воронківці, Пашківці, Вербородинці, а також мешканці Костянтинова, парафіяни Спаської церкви (20 чол.) і парафіяни Воскресенської церкви (20 чол.). В 1593 р. церква згоріла. Досі не відоме навіть точне місце її розташування (припускаємо, що це був сучасний район міста "Юрідівка").

Церква Спаська (в ім'я Преображення Господнього) теж була дерев'яна, згадувалась уже в 1575 р., як описує М. І. Теодорович (див. "Історико-статистическое описание церквей и приходов Волинской Епархии. Старокостянтиновский уезд. — Т. 4. — Почаїв, 1894), стояла вона навпроти казначейства, де аптека Цимермана. 1603 р. в Острозі князь К. Острозький надав їй деякі права на парафії.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці була кам'яною, дзвіниця теж. Її в місті ще називали Зеленою через колір куполів (інші традиційно були покриті червоною черепицею). Побудована вона до 1590 р. — першої письмової згадки про неї. З 1641 р. була православною. (За часів Унії в краї всі церкви міста були уніатськими). В листі за 1771 рік князя Я. Сангушка єпископу Луцькому і Острозькому згадуються дві міські церкви — Успенська та Різдва Богородиці. Для однієї з них князь запрошував нового священика. 1793 р. Старокостянтинів серед інших міст Волині повернули Росії. Всі церкви міста протягом 1794—1795 рр. знову стали православними. Успенська церква стояла в центрі міста на ро-

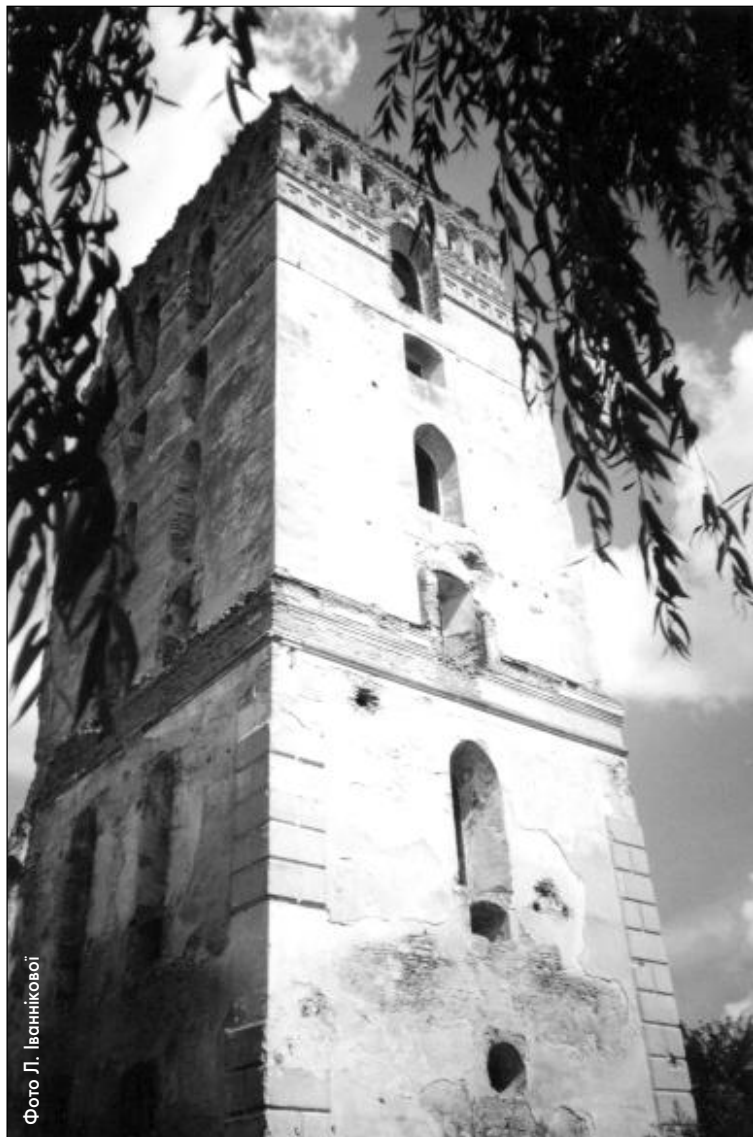
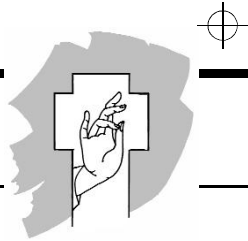

Фото Л. Іванікової

Вежа Донжон

тина розпису, інтер'єр церкви і весь комплекс споруд замку, що збереглися до цього часу, потребують термінової ретельної реставрації.

Гірка доля спіткала Хрестовоздвиженський собор — нині для більшості мешканців це лише вежа в місті. Напевно, тому, що майже 80 років храм був недіючим. Відтоді як 1919 р. були збиті куполи, а також нанесені значні пошкодження в роки війни, — “у башті старій вже багато років живе тільки вітер на волі”.

Чотири з половиною століття височить над містом вежа старого Костянтина, наче лицар-воїн охороняє спокій краю. До вежі примкнув напівзруйнований храм. Здавна у ньому був особливо шанований образ “Розп'яття Христа Спасителя” (XVI ст.), очевидно, написаний ще за князювання К. Острозького. Споконвіку люди з глибокою вірою і пошаною ставилися до Старокостянтинівської святині, збиралися на поклоніння, як правило, на свято Вознесіння та Воздвиження Чесного Хреста... Далеко за межами міста було відомо про дивні зцілення від різних хвороб після щирої молитви перед

входом на заході і п'ятигранною вівтарною частиною. Зберігся опис храму 1764 р., коли його освячували після пожежі: “Храм старосвітської структури в формі хреста, в два поверхи, повернутий фасадами на захід... Подвір'я його відокремлене кам'яним муром. З боку міста — арочна дзвіниця, двоповерховий флігель, поруч пивоварня, фруктовий сад”.

Після 1831 р. Домініканський монастир у Старокостянтиніві був закритий і переданий православним віруючим. У 1843 р. приміщення це приписали до міського Успенського собору, але через півтора року служби в ньому припинилися через сирість. Більше десяти років святиня руйнувалася — не залишилося ні вікон, ні дверей, ні підлоги, не кажучи вже про цінні речі (очевидно, тоді й була перенесена з нього чудотворна ікона Розп'яття).

На території монастиря були поховання — “катакомби перекопані, кістки викинуті з гробів...” У такому стані храм перебував до часу відбудови. 1852 р. міським священиком Успенського собору був призначений Никанор Карашевич — відомий дослідник Волині. Саме тоді розпочалося відновлення хра-

По всьому шляху стояли війська. О 10-й годині храм був освячений знову на честь Воздвиження Животворячого Хреста Господнього і набув статусу міського собору. В 1860 р. ще виділялись державні кошти на реконструкцію собору і вежі, асигнована сума становила 30000 крб. За основу реконструкції вибрали проект професора архітектури Е. І. Жобера. Вежу реконструювали повністю за проектом, храм — частково. Собор функціонував до 30-х років XX ст. В період війни у підвалах собору була гестапівська катівня. З 1945 до 2002 р. тут розміщувався райвідділ міліції. 27 вересня 2003 року, в день Воздвиження собор переданий УПЦ Московського патріархату.

Як відомо, церкви були осередками духовного й суспільного життя, вони мали свої земельні наділи, певні пільги в суспільстві, при церквах відкривалися школи, лікарні. Так у писемних згадках про першу церкву міста Старокостянтинівська — Замкову — вказується, що при ній свого часу була друкарня. В 1588 р. вона із замку Костянтинова була передана К. Мамоновичу до Вільно. З цієї церкви пов'язаний запис про першу в місті школу, академію, як її називали тоді: “Року Божого народження 1599 грудня 5 описана Петром Станіславовичем Яневським у богоспасаємому граді Костянтинівській, при дидакалу смиренному Антонію Єзифовичу, а при державі княжить Василій Острозький”. (Запис із Соборного і Апостольського збірника правил “Корлеча” бібліотеки Львівського університету). Саме при князі Острозькому всі церкви міста, в тому числі й Троїцька, були добре забезпечені матеріально. Настоятелям Замкової церкви князь дав права на с. Іршики, на отримання мірки борошна в Костянтинівських млинах. Успенську церкву також підтримували не лише міщани, а й власники Старокостян-

НОВІТНІЙ ЖИВОПИС СТАРОВИННОГО МИСТЕЦТВА

Єдиний у Європі іконостас великих емалевих ікон створили в Україні київські художники Тетяна і Сергій Колечки. Ще в Середньовіччі подібні іконостаси були у Франції, але під час останньої війни ікони розійшлися по музеях або їхній слід було втрачено. Старовинна техніка гарячої емалі, яка прийшла на нашу землю колись із Візантії, складна й непередбачувана, під час численних обпалів картина може зазнати непоправних змін, а то й руйнації. Тож небагато майстрів зважувалися застосувати її для створення ікон. Нині невеликий виносний іконостас емалевих ікон, як музейний експонат, зберігається в Римі.

АВТОРСЬКА ШКОЛА

Ідея ж створення справжнього іконостасу в техніці гарячої емалі для українського храму виникла під час реставраційних робіт у Володимирському соборі в Херсонесі. Значну фінансову допомогу в його реконструкції надав меценат Володимир Виноградов. Так само благодійно він вирішив відтворити втрачений іконостас у південній абсиді собору, а вже автор проекту художник Олександр Александров із Ярославля запросив до роботи українських митців, яких знають як високих професіоналів по пленах емалевого мистецтва у Ярославлі. Насамперед вони здійснили велику розвідку в історію іконопису, адже особливістю створення таких іконостасів є необхідність дотримуватися канону і, зокрема, якщо в соборі збереглися розписи центрального іконостасу, то відтворення інших дозволяється лише за цими зображеннями. Тож Сергій і Тетяна Колечки повинні були повторити іконостас Святого Олександра Невського (до речі, ікони з його зображенням рідкісні). Митці, переглянувши всі оригінали, знайдені в спеціальній літературі, взяли за зразок ікону, яку колись було подаровано царю Олександру II. Всього вони створили одинадцять емалевих ікон, розміри найбільших — 110х50 см — це винятковий випадок для емальєрного мистецтва. Крім Олександра Невського, в іконостасі є ікони Марії Магдалини, Богородиці з немовлям (“Замилування”), Христос-Вседержитель, композиція “Благовіщення”, “Таємна вечеря”, “Євангелісти”. Автори поєднали складну технологію емалевого живопису, якою досконало володіють, зі старовинною технікою перегородчатої емалі. У світі немає подібних за розмірами та технологічними особливостями виконання емалевих ікон. У цій унікальній творчій роботі лики зображених святих привертають увагу своїми тонкими тональними та колористичними нюансами, яких складно досягти в емалі.

Час створення іконостасу для собору в Херсонесі був особливим і

для самих митців. Вони не вперше звернулися до цього жанру, адже за всю творчу біографію Тетяни і Сергія створили вже близько ста різноманітних ікон у техніці емалі. У них є навіть свої улюблені канони, для Тетяни це “Замилування”, а Сергій часто звертається до образу Архангела Михаїла. Тож досвід і ретельна підготовка до роботи над іконостасом (а перш ніж перейти до великих площин, майстри зробили проби на численних ескізах), допомогли подолати багато складних етапів у технологічному і творчому процесі. Чого лише вартий такий нюанс: печі для обпалу значно менші, ніж ікони, тож зображення складається з частин. А щоб шов між ними був непомітним, потрібно досягти однакової товщини кожної частини, а це вже залежить від обпалу. Вісім обпалів кожного фрагмента і потім ювелірної точності робота, щоб об'єднати їх в одну ідеальну площину. Художники в процесі створення іконостасу помітили, що жоден із тих безкінечних обпалів не приніс несподіванок, які б погіршили чи зруйнували фрагмент ікони. А художники-емальєри знають, що такого практично не буває при цій складній технології, це все одно, що зі ста сто разів поцілитися в “яблуко”. І ще одна дивна обставина, яку вони не забули понині. Під час роботи над іконостасом довелося перейти на пісний раціон, таку потребу відчули самі, навіть бутерброд із маслом одного разу зашкодив здоров'ю. Зате після закінчення цього напруженого творчого періоду художники зізналися, що самі не ймуть віри, як іноді несподівано, ніби з якоюсь вищою допомогою, створювалися прекрасні духовні лики. “Здається, що ці лінії малювала не моя рука”, — говорить Тетяна.

Картини, створені в техніці гарячої емалі, вважаються не лише коштовними, а й майже вічними. Може, ще й тому, що чотири природні стихії, які беруть участь у їхньому створенні, — земля, вода, повітря і вогонь — освячені ще й невидимим високим духом мистецтва.

● Валентина ДАВИДЕНКО

Фото Л. Іваннікової

Троїцька (Замкова) церква з дзвіницею. 1561 р.

святинію (до них належить і описаний вище випадок).

На жаль, детальна історія храму, точна дата його заснування невідомі. Та ось що пише видатний історик М. І. Теодорович: “Побудована близько 1570 р. князем К. Острозьким. Його син Іван (Януш), який прийняв католицизм, у 1612 р. віддав Хрестовоздвиженську церкву латинським монахам Домініканського ордену, побудовавши при цьому кляштор”. Історик Сімон Окольський у 1646 р. в книзі про руські землі в XV—XVI ст. писав про “грандіозну високу вежу-костел, збудовану в 1613 році Янушем Острозьким і подаровану ним у 1618 році Ордену домініканців, які заснували тут монастир на честь “Марії Бідлашної”. В. Пероговський у журналі “Волинские епархиальные ведомости” (число 7 за 1861 р.) повідомляє: “Дослідження показують, що вежа в Старокостянтиніві, швидше всього, побудована раніше — в II половині XVI ст. одночасно із замком. Домініканський костел був прибудований до вежі”. М. В. Переверзев у “Статистических ведомостях о приходах Волынской епархии” 1892 р. стверджував, що Хрестовоздвиженський храм побудований 1562 р. князем К. Острозьким, а його син Януш обладнав його під костел, заснувавши при цьому монастир Домініканського ордену.

Ядро соборного комплексу — висока вежа Донжон. Зведена із каменю й цегли, форма будівлі — квадрат 14х14 м., стіни завтовшки 3 м. Вежа семиарусна. Вікна її мають різну конфігурацію. Крім вікон вона має також бійниці. З півдня до вежі прибудовано приміщення храму — прямокутне з арочним

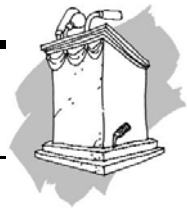

му, збір пожертв, будівельні роботи. Влітку 1853 р. дорогою до Севастополя, де йшла війна Росії з англо-французькими військами, в Старокостянтиніві зупинився Полтавський полк. Його командир, полковник К. Д. Головачевський, безкоштовно виділив для відбудови цієї церкви полкових майстрів — столярів, слюсарів, ковалів, фарбувальників, які допомагали місцевим виготовляти вікна, двері. 12 вересня цього ж року о 5 год. вечора з 35-сажневої вежі, де була встановлена дзвіниця, пролунав благовіст, а Успенський собор наповнився віруючими, співом двох хорів — міського любительського і полкового. Службу відправляв настоятель Успенського собору Андріян Пурієвич, якому прислужували 12 священиків і 2 дякони. 13 вересня, в неділю, після ранішньої служби розпочався хресний хід до оновленого храму.

тинова: 16.07.1590 р. К. Острозький подарував їй землі — хутір біля Острога, а духівництво храму отримало визнання незалежності духовних справ від світського суду. З 29.06.1602 р. їй даровано право користуватися трьома колесами на млинах м. Старокостянтинівська щоп'ятниці. В XIX ст. при церквах міста стали відкриватися школи, де нерідко самі священики були вчителями, зокрема з 1885 р. при Хрестовоздвиженському храмі в соборному будинку така школа відкрилася на кошти настоятеля.

- **Світлана СУСУГУРОВА**, науковий співробітник Старокостянтинівського історико-краєзнавчого музею

Матеріал друкується за редакцією **Людмили ІВАННІКОВОЇ**

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

У селах і містах будують пам'ятники нашому Тарасу Шевченку як символу України. У невеликому шахтарському місті Добропілля йому поставили погруддя на центральному проспекті Перемоги. У липні й Горлівка увічнила Тараса на центральній площі.

Координаційна рада патріотичних сил нашого міста збрала майже три сотні підписів інтелігенції та звернулася на початку ц. р. до тепер уже экс-голови міста М. П. Приймаченка з ініціативою закласти пам'ятник Шевченку на площі Шибанкова. Це — центральний майдан нашого міста.

Інший монумент танкістам, які на чолі з полковником Шибанковим звільняли наше місто і полягли у боях за нього, розташований через дорогу від однойменної площі на дощитому гарному й затишному майданчику, де знайшли вічний спокій герої, й де ми кладемо квіти, проводимо заходи, присвячені Дню Перемоги.

Нам, ініціаторам майбутнього пам'ятника в центрі міста, довелося пройти важкий шлях усіляких комісій, депутатських слухань тощо. На підставі рішення міської сесії від 22 лютого 2006 р., в день народження Кобзаря на запланованому місці урочисто, з осяченням, у присут-

ності громади і представників влади тодішній міський голова М. П. Приймаченко відкрив пам'ятний знак.

Та з приходом нової влади розпочалася метаморфоза. Після березневих виборів почали лунати голоси про “незаконність місця для пам'ятника”, мовляв, не може він стояти на площі ім. Шибанкова. Кілька ве-

сюди виходять не центральні, а чорні ходи інституту, кінотеатру, поліклініки. Окрім цього, потужний гул центральної автотраси — вулиці Горького — унеможливило проведення тут суспільних заходів.

Ми цьому протидіємо. Представники нашої координаційної ради, взявши участь у Всесвітньому форумі українців, мали розмову з ге-

ХТО БОЇТЬСЯ У НАС ТАРАСА?

Президенту України В. Ющенку

теранів, які мовчали півроку, тепер створили ініціативну групу з перенесення пам'ятного знака з площі в інше місце.

А що ж влада? На нашу пропозицію розібратися, кому й чому заважає майбутній пам'ятник, секретар міськради Г. О. Гаврильченко відповіла: “Мы всё будем вводить в правовое поле!..” І за рекомендацією постійної комісії з питань житлово-комунального господарства готується питання про скасування рішення сесії попереднього скликання від 22 лютого ц. р. Іншими словами — про заборону спорудження пам'ятника Тарасу на площі.

Влада планує розмістити його на пустирі, в низині, де проходить колектор стічних вод. А тому в період дощів це місце затоплюється. Поряд будують черговий чи то шинок, чи то бар-ресторан, вигулюють собак,

неральним секретарем Світового конгресу українців Віктором Педенком, до речі, уродженцем Красноармійська. Він пообіцяв від діаспори подарувати місту бронзовий бюст Кобзаря, аби той став окрасою площі.

Та в місті опір будівництву пам'ятника дедалі зростає. Так і стоїть пам'ятний знак осиротіло, хоч і вкопали на осяченій землі. І може, простоятиме він ще десять років, як шістнадцять уже простояв старий камінець на місці майбутнього пам'ятника афганцям, оберігаючи для іншого скоробагача шматок землі під шашличну.

Ось тільки мистецький проект “Дивосвіт” чудового художника-земляка Анатолія Парафенюка вже півтора десятка років вкривається пилом на стіні його рідної старої хатини.

І хоч у місті дві телекомпанії, жодна не порушує проблем державотворення. На пропозицію міської організації товариства “Просвіта” провести хоча б короткий цикл передач про життя й діяльність видатних людей України, телекомпанія “Орбіта” відмовила, бо, бачте, одних вона не знає і знати не хоче, інших ненавидить... А про “круглі столи”, де можна порушити важливі для городян і держави питання, нічого і мріяти.

Не більше здорового глузду й у відмовах батьків міста. “Мне главное коммунальные дела, а где будет стоять ваш Шевченко, мне все равно”, — так відреагував новий міський голова і молодий бізнесмен Андрій Ляшенко.

Після таких заяв стає гірко і боляче.

Власне, цим і продиктоване до Вас, Вікторе Андрійовичу, наше звернення. Не хочеться, аби ця справа Ваш Секретаріат спустив обласним виконавцям, нерідко людям випадковим і байдужим, яким потрібна Україна без українців...

● **Г. БРАСЛАВЕЦЬ, С. ГАВРИЛЕНКО, А. ЄВТУШЕВСЬКИЙ, О. БЕЗРУКА**
та інші члени Красноармійської ради міських організацій партій і громадських об'єднань державно-патріотичного напрямку

ПОГЛЯД СПРАВА

НАСТУП НА ІСТОРІЮ

Минулого тижня урядовці Росії й України домовилися створити фахову комісію для спільної роботи над посібниками з історії обох країн. Українські історики критикують цю домовленість. І мають рацію, адже саме вони ті фахівці, з яких урядовці хочуть творити відповідну комісію.

Виникає запитання: кому потрібна така комісія і чому саме зараз про неї заговорили? Директор Інституту національної пам'яті, академік Ігор Юхновський назвав домовленість урядовців України й Росії не потрібною. Він нагадав, що спільне опрацювання проблемних сторінок історії українськими та російськими істориками вже триває більше двох років.

Позицію Ігоря Юхновського підтримав і заступник директора Інституту історії Національної академії наук України, доктор історичних наук Станіслав Кульчицький, який вважає, що результати досліджень, проведених за цей час, будуть плідними й корисними: “Насамперед це створення курсу історії України для росіян та історії Росії для українців. Тому що навіть зараз російські вчені ще не визначилися, де починається їхня історія”.

Прикметно, що з українського боку співкоригування історії з росіянами збираються здійснювати одіозний і знаний зі своїх антиукраїнських висловлювань віце-прем'єр Дмитро Табачник та соціалістичний міністр освіти Станіслав Ніколаєнко. До такої думки вони прийшли після зустрічі з міністром освіти й науки Росії Андрієм Фурсенком.

Не виключено, що ініціатива створити свою “фахову комісію” виникла у Табачника й Ніколаєнка саме тому, що результати згаданих вище академіком Юхновським досліджень не надто вписуються у схему “зближення” з Росією, як бачить її сьогодення влада на коаліцію: комуністів-соціалістів-федералістів.

Щодо росіян, то вони завжди не проти “підкорити” свою історію за власними взірцями. Адже, визнаючи російську версію російської ж минувшини, українці мали б визнавати все, що нині діється у Росії, в тім числі й її ставлення до сусідів, як логічний і легітимний наслідок попередніх століть.

І ще одне зауваження. В державах із сильними традиціями й міцною демократією жоден чиновник не міг би взяти на себе подібну ініціативу, не маючи на це формального чи неформального схвалення академічних професійних серовищ. А рівень української демократії, а заодно і державної незалежності сьогодні такий, що навіть “Діма” Табачник, на якому вже, як кажуть, клейма ніде ставити, дозволяє собі вирішувати, як мають писати українську історію для росіян і російську — для українців.

● **Володимир ПАВЛІВ**

85-РІЧЧЯ БАЗАРСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

18 листопада у селі Базар Народицького району Житомирської області відбувся велелюдний Всеукраїнський меморіальний захід з ушанування пам'яті 359 українських воїнів, похованих там. У листопаді 1921 року, під час Другого Зимового національно-визвольного походу військових підрозділів армії УНР, їх захопили на Поліссі в полон і беззбройними розстріляли за наказом московсько-більшовицьких комісарів. Сьогодні над їхньою братською могилою стоїть величний пам'ятник у вигляді Триумфальної брами Вічності, на гранітних стелах якої викарбувано прізвища й імена всіх полеглих.

Розпочався Всеукраїнський меморіальний захід службою Божою священнослужителів українських церков (УПЦ КП, УГКЦ) за упокій невинно убитих воїнів за волю України. Святі отці закликали до злагоди між людьми, до українського єднання. А власне пам'ятний мітинг відкрив вступним словом голова Співки офіцерів України, голова Васильківської районної держадміністрації Київської області В'ячеслав Білоус. Потім заступник голови Житомирської облдержадміністрації Володимир Загиривий зачитав Звернення Президента України Віктора Ющенка до учасників заходу з ушанування пам'яті героїв Базару.

Поет Олександр Дробаха емоційно розповів про нерівну боротьбу під Базаром півтораста років тому українських воїнів із більшовицькими військами. Їхне жертвоне прагнення до свободи підхопили, підкреслив поет, воїни Карпатської України, Українська Повстанська Армія, що вела справжню українську вітчизняну війну з іноземними загарбниками.

Представник Міністерства оборони полковник Петро Костюк заявив, що нинішня Українська держава повинна офіційно проголосити себе спадкоємницею Української Народної Республіки, застерігши при цьому від повторення ситуації 1917 року. Нововідроджена Українська держава повинна конкретніше і наполегливіше зайнятися зміцненням своєї обороноздатності, піднесенням морального духу своїх Збройних сил на базі українських військових традицій, підвищенням їхньої боєздатності.

Про нинішню тривожну суспільно-політичну ситуацію в Україні го-

КЛЯТВА НА КРОВІ

ворив у своєму виступі й колишній народний депутат України Іван Заєць. У цій політичній ситуації нам потрібно не лише ридати над могилами своїх героїв, а напружити всю політичну волю нації для нового поступу в розбудові українського громадянського суспільства, — закликав член політради Народного руху України народний депутат Лесь Танюк.

Лідер Всеукраїнського об'єднання “Свобода” Олег Тягнибок заявив,

що в нашій державі сьогодні нікому вірити. А тому українську боротьбу потрібно починати спочатку. Він запропонував усім патріотичним організаціям розпуститися, аби створити оновлену єдину структуру без ідолів і месій.

Молодь — курсанти Львівського ліцею імені Героїв Крут, Київського ліцею імені Івана Богуна, кадрові військові — прагнуть нині конкретної участі в суспільно-політично-

му житті країни. На цих прагненнях молоді й зосередився у своєму виступі член проводу УНСО Ігор Мазур, вимагаючи надати право голосу на виборах і 16-річним українським громадянам.

Василь Червоний, голова Рівненської обласної організації Української народної партії, назвав основною причиною всіх наших нинішніх суспільних негараздів відсутність повнокровного представництва української нації у Верховній Раді України. Бо наші політики і досі не зрозуміли, що зараз у нас ведеться стара російсько-імперська війна за упокорення української нації, роз'єднання її на антагоністичні церковні конфесії, політичні партії й культурологічні групи. Тому, забезпечуючи конституційні права всіх громадян країни, ми повинні послідовно добиватися, щоб державними справами на всіх рівнях керували українці за духом і ментальністю. “Бо так треба, бо так робиться в усіх державах світу. Україною повинні правити українці”.

Про смертельні труднощі, якими супроводжувалося вшанування жертв Базарської трагедії в радянські часи та в період німецько-фашистської окупації України, розповів колишній політв'язень ГУЛАГу Василь Овсієнко.

На заході звучали українські патріотичні, козацькі й стрілецькі похідно-маршові і бойові пісні, народні думи у виконанні окремих співаків, співочих і музичних ансамблів, кобзарів, Житомирського народного хору. Завершився меморіальний захід поминальним обідом.

З прикриттю згадували присутні, що цей Меморіал пам'яті борцям за українську національну волю було споруджено лише 2000 року за кошти української громади з Великобританії. Говорили, що пам'ятник і досі не занесено до Державного реєстру, що, виступаючи на мітингу, голова Житомирської обласної ради Ірина Сиявська лише тепер пообіцяла внести в грудні цього року на засідання облради проект рішення про оголошення цього місця Заповідником пам'яті.

● **Леонід КЛИМЧУК**, голова Коростенської організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Фото Олександра ШЕПНІВСЬКОГО

ПРО ЗДОБУТКИ І ВТРАТИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

АКТУАЛЬНО

1 грудня у конференц-залі Національної Академії наук України із нагоди 15-річчя Всеукраїнського референдуму відбулося розширене засідання Національної Ради Конгресу української інтелігенції за участю Національної асоціації українців і ВУТ “Просвіта”. Провідні діячі культури та науки — Іван Драч, Микола Жулинський, Юрій Ілленко, Борис Олійник, Павло Мовчан, Ганна Скрипник та інші — говорили про “Здобутки і втрати державотворення та завдання української інтелігенції”.

Першим слово мав Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України **Філарет**. Він закликав присутніх об’єднатися і підтримати Президента. А **ведучий заходу, поет Іван Драч** наголосив, що українські інтелігенти завжди підтримують тих, хто щось робить для України.

Тотальна злочинність панує в економіці, — звертає увагу **директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики й етнології ім. М. Рильського НАНУ, президент Національної асоціації українців Ганна Скрипник**: нарощуємо державний борг, продаємо дешеvu сировину, проводимо незаконну приватизацію. Ганна Скрипник наголосила на питанні приватизації ЗМІ, протистоянні політичних еліт, політизації мовно-культурної сфери, зневазі та цинізмі до громадян. Урятувати Україну, нагадала вона, може лише солідарна воля інтелігенції, народно-патріотичних сил і суспільства.

“Де поділась наша незалежність? — таким запитанням означив своє гостре слово **кінорежисер Юрій Ілленко**. — Куди випарувалась? Залишилась лише форма, слова. Юрій Ілленко з гіркотою констатував: усіх, хто прийшов на Майдан, серйозно “взули”. Вихід він убачає в об’єднанні навколо української ідеї.

Шукати повноцінне місце і в народі, і у владі пропонує **доктор технічних наук, професор Донецького національного технічного університету, дійсний член АЕНУ Володимир Білецький**. Адже, на його думку, лідери Майдану не доросли до рівня Майдану. Проблема України і в тому, що ми хапаємося за все одразу. Натомість варто визначити 2-3 пріоритетні галузі й розподіляти зусилля та ресурси за пріоритетними цілями.

А **доктор медичних наук, професор, член-кореспондент АМНУ Микола Поліщук** позитивним за 15 років називає те, що з думкою інтелігенції почали рахуватися. Але як экс-міністр охорони здоров’я України констатував: кількість українців із 52 млн. зменшилася до 47 млн. Бездуховність, безкультурність, алкоголізм, наркоманія та тютюнокуріння стали складовими сучасного суспільства.

Поет, дійсний член НАНУ, голова Українського фонду культури Борис Олійник акцентував на іншому: “Ми зробили для нацменшин більше, ніж для себе”, — зазначив він і закликав нарешті попрацювати на себе. А Президентові порадив бути жорсткішим. Борис Олійник вкотре закликав створити державний комітет захисту української мови.

На засіданні акцентували увагу й на питанні наукової діяльності. Суттєвою втратою називали відсутність національно-демократичної складової у нинішньому парламенті.

І хоч часом промовці суперечили один одному: то нарікали на Президента, то закликали підтримувати й гуртуватися навколо нього, по-різному вбачали першочергові зміни, але всіх об’єднало розуміння: головна проблема України — відсутність національної державницької ідеології. А отже, — нереалізований потенціал нації, прірва між можливостями країни й ганебною дійсністю.

●

Ольга СКРИПІНА

ОЧЕВИДЕЦЬ

Добре, що хоч Конгрес української інтелігенції, Товариство “Просвіта” і Національна асоціація українців зібрали 1 грудня в столиці інтелігенцію України. І цвіт нації хоч якось відзначив одне з головних свят цієї нації — утвердження державності.

Коли у виступі недавній голова парламенту, а нині теж просто інтелігент, віце-президент Академії наук Володимир Литвин озвучив тезу, що українці — єдина нація, яка святкує чи відзначає свої поразки, то із зали пролунало: “Не святкує чи відзначає, а вшановує пам’ять жертв і героїв”. А заступник голови УНП Іван Заєць закликав відзначати наші перемоги. Але де сьогодні, у річницю референдуму про незалежність, наша державна влада? Де Президент, Парламент, Уряд, для яких ця дата чомусь не стала святом? Додати до цього нічого.

А люди зібралися з усієї України все-таки не марно. До речі, зібралися у холоднотій нетопленій залі гуманітарного корпусу Академії наук. І цей штрих із замерзаючим національним відродженням був по-своєму символічним. Надто багато серйозних проблем озвучили у виступах учасники цих зборів інтелігенції.

Доречно сказати кілька слів про те, як починався цей рух інтелігенції, власне, про становлення Конгресу української інтелігенції. Цю організацію можна, звісно, називати віртуальною. Але як ще об’єднати інтелігенцію, розсміяну по партійках? Справа не в тому, який він, цей КУН, а в тому, що постав він на платформі Маніфесту української інтелігенції ще восени 1995 року. Це биль, крик душі української інтелігенції. Під Маніфестом підписи людей, відомих усій Україні: Чорновіл, Драч, Мовчан, Мушкетик, Сверстюк і багато інших. Ось фраза, може, ключова у Маніфесті: “Україну розвалюють уміло, професійно ті, хто нею сьогодні керує і хто спрямовує їх з ін-

У НЕТОПЛЕНІЙ ЗАЛІ

відзначила 15-річчя референдуму інтелігенція України

шої держави”. Це сказано 11 років тому. Чи сьогодні? Чи є що додати до цієї невеселої константи? Тому-то такими болісними, гострими були виступи учасників цих зборів української інтелігенції.

Були й цілком конкретні пропозиції. Наприклад, відновити у свідомості про народження національність батьків дитини, а у паспорті — національність його власника. Або коли голова Луганської “Просвіти” В. Семистяга повідомив, що з трьох тисяч держслужбовців області лише один послугується державною українською мовою, та й того недавно звільнили, то пролунала пропозиція в свою чергу звільнити всіх чиновників, що не володіють державною мовою. От тільки хто і як їх звільнятиме?

“Досить констатувати, треба щось робити”, — слушно сказав один із промовців.

Треба. Тому я й вношу зараз три цілком конкретні пропозиції.

Перша — провести нарешті громадський суд над комуністичним режимом. Якщо вже навіть заступник голови Партії регіонів Є. Кушнарьов на парламентських дебатах про голодомор називає його винуватця — злочинний комуністичний режим СРСР, то чого тоді чекають національно-демократичні сили? Де отой гучно проголошений ще понад 10 років тому процес “Нюрнберг-2” і відповідний комітет?

Тепер стосовно об’єднання національно-демократичних сил. У своєму виступі голова УНП Юрій Костенко (до речі, єдиний із лідерів партії, який прийшов на збори) начебто й резонно заявив: “А з ким було об’єднуватися на виборах? З олігархами з “Нашої України” чи з олігархами з БЮТ?” Але, по-перше, там не самі олігархи. А по-друге, окрім самої УНП, ще є Народний Рух, УРП

“Собор”, КУН, “Свобода”. І цей перелік далеко не повний. Але минуло вже 8 місяців після поразки національної демократії на виборах, а зрушень до об’єднання — жодних. Тому моя друга пропозиція така: якщо протягом наступних місяця-двох не буде зроблено справжніх (а не на словах) кроків до об’єднання, всієї українській інтелігенції вийти з усіх партій. Хоч це й різко, але потрібно робити.

Нарешті, третя пропозиція — про створення українських державницьких засобів інформації. Підтримую висловлену на зборах (уже вкотре) пропозицію редактора “Літературної України” Петра Перебийноса про потребу створення потужної щоденної газети національно-демократичних сил. Але щоб не чекати втілення в життя химери, у мене реальніша й конкретніша пропозиція до нашої інтелігенції: підтримаймо вже існуючі газети — всеукраїнські й регіональні: “Літературну Україну”, “Слово Просвіти”, “Сіверщину” (Чернівці), “Кримську світлицю”... Підтримаймо передплатою й агітацією за цю пресу, звернувшись до патріотично налаштованих бізнесменів. Якщо й на такі прості й конкретні речі наша інтелігенція не спроможна, тоді залишається лише густо балакати на форумах, віче й з’їздах, яких стільки вже було-перебуло за ці 15 років.

А поки що українська інтелігенція роз’їхалася до наступного, велелюднішого зібрання — форуму інтелігенції, який заплановано на січень, на День соборності України. Добре було б, аби через ці півтора місяці учасники форуму могли сказати, що вже хоч щось зроблено, аби ота невесела констатація з Маніфесту інтелігенції відходила в минуле.

●

Петро АНТОНЕНКО

ЗВЕРНЕННЯ

Співвітчизники!

Конгрес української інтелігенції, Національна асоціація українців, Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка, зібравшись на спільне засідання з нагоди 15-ої річниці Всеукраїнського референдуму про незалежність нашої держави, звертаються до вас у тривожний для Батьківщини час.

Чергова зміна влади не дала нікому надії на краще життя. Навпаки, перші кроки нового парламенту і його уряду засвідчують: українцям готують нові випробування і потреби. Космополітичний, компрадорський капітал претендує не тільки на те, щоб остаточно приватизувати всю економіку й фінанси України, а й встановити тотальний контроль над українським суспільством.

У підготовленому урядом державному бюджеті на 2007 рік відверто проголошено курс влади на зменшення доходів громадян задля збільшення надприбутків кількох мільярдів. Вони розглядають Україну та її народ як здобич, якою можна розпоряджатися на власний розсуд.

Уперше в Україні податки для мільярдів і мільйонерів зменшуються, а для трудящих — підвищуються. Стрімко зростають ціни й тарифи для простих громадян. Відновлюється практика відстрілу бізнесменів, на власність яких зазіхають злочинні клани.

Цілком виразно відбувається перелицювання поваленої народом десятирічної одноосібної диктатури на колективну диктатуру т. зв. антикризової коаліції — протиприродного, потворного союзу хижачького капіталу з комуністами і соціалістами. Цих, здавалося б, одвічних історичних антиподів здружила лише одна пристрасть — неприйняття незалежності України й опозиційність до всього українського.

Українофобія т. зв. “антикризовиків” ні в чому, мабуть, не виявляється так яскраво, як у ставленні до української культури, мови, історичних традицій народу, в атаках на українську інтелігенцію. Безпрецедентний випадок: у доповіді прем’єра про сто днів своєї діяльності жодного разу не вимовлено слів

УКРАЇНЬСКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ВИМАГАЄ...

“культура”, “наука”, “освіта”, “українська мова”. Ба, більше — відновлюється агресивний наступ на українську мову з метою звузити й так уже вузьку сферу її вживання. Оліозного Д. Табачника знову поставлено визначати гуманітарну політику уряду, яка характеризувалася за попередньої каденції цього віце-прем’єра єзуїтським протиставленням національних меншин і титульної нації, реанімацією боротьби з “українським націоналізмом”, спробами розколоти Україну на Правобережну й Лівобережну.

Антиукраїнська колонізаторська коаліція грабінницького капіталу й маргінальних комуністичних силкується перешкодити Україні посісти гідне місце у світовій спільноті, тягне нас назад у колоніальне минуле. Розвиваючи тісні відносини з НАТО і Євросоюзом, Кремль підступно штовхає українську “владу” на розгортання Україною холодної війни із Заходом, аби заблокувати наш європейський вибір і таким чином залишити нам знову єдиний шлях — поглинення Росією.

Виникла серйозна загроза експорту російського нацизму в Україну. Фашистські бойовики під російськими прапорами чинять насильство на головній вулиці Києва, не дозволяють заходити в українські порти іноземним судам, влаштовують нацистські “марші” в українських містах. Окупований інформаційний простір України заповнено вульгарними випадками чорносотенних московських і місцевих провокаторів, які розпалюють національну ворожнечу, нахабно приписують національну гідність українців.

Інтелігенція підтримує державницькі позиції Президента України, його захист наших національних інтересів у внутрішній і зовнішній політиці, про визнання воїнів УПА борцями за свободу Вітчизни, його ініціативу і зусилля щодо прийняття Верховною Радою Закону про визнання голодомору 1932—33 рр. геноцидом українського народу.

Ми закликаємо Президента наполягати на безумовному виконанні Універсалу національної єдності тими політиками, хто підпи-

сав його, зокрема, щодо європейського та євроатлантичного курсу України.

Ми вимагаємо від Президента, Уряду, Парламенту визначення і проведення чіткої політики щодо підтримки розвитку української культури, науки, освіти і особливо мови, яку століттями нищили колонізатори.

Інтелігенція України рішуче наполягає на відставці віце-прем’єра з гуманітарних питань Д. Табачника. Доки цю нашу вимогу не буде виконано, закликаємо всіх представників інтелектуальної праці бойкотувати зібрання й заходи, на яких передбачається присутність цього політичного авантюриста.

Закликаємо Президента, опозиційних депутатів Верховної Ради здійснити подання до Конституційного Суду щодо перегляду т. зв. конституційної реформи, яка спричинила хаос і дезорганізацію державного управління в Україні.

Ми звертаємося до Президента України Віктора Ющенка вжити всіх безвідкладних заходів до розробки концепції розвитку гуманітарної сфери України, в якій слід передбачити формування українського гуманітарного простору, зокрема:

— творення єдиного загальнонаціонального інформаційного й культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих факторів у справі розбудови української державності;

— підвищення ролі української мови як мови державної — важливого фактора консолідації суспільства, зокрема, затвердження Указом Президента Концепції державної мовної політики України, яку схвалила Національна Рада з питань культури й духовності при Президентові України 16 листопада 2006 р., та передати до Верховної Ради України як першочергові проекти Законів України “Про розвиток і застосування мов в Україні” та “Про українську мову як державну мову України”;

— визначити пріоритетним формування нової державної науково-технічної та інноваційно-промислової політики на фундаментальних наукових дослідженнях, які або от-

римали світове визнання, або мають реальні перспективи перевищити світовий рівень наукових досягнень;

— взяти під особистий контроль виконання Указу Президента України від 21 березня 2006 р. “Про деякі заходи з розвитку книговидавничої справи в Україні”;

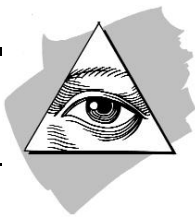
— вимагаємо від Кабінету Міністрів України реалізації його постанови “Деякі питання розповсюдження і демонстрування фільмів” від 16.01.2006 р. за № 20, якою встановлено квоти обов’язкового дублювання, озвучення або субтитрування українською мовою фільмів невітчизняного виробництва.

Ми підтримуємо ініціативу Президента про проведення 2007 р. в Україні Року української книги і наполягаємо на якнайшвидшому прийнятті Кабінетом Міністрів України постанов “Про затвердження положення про державне замовлення у сфері видавничої справи”, “Про сприяння розвитку книговидавничої справи в Україні” та розпорядження “Про затвердження плану заходів зі створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження”.

Ми рішуче заперечуємо рішення Київської міської ради від 28 вересня 2006 р. про передачу Свято-Успенській Києво-Печерській лаврі корпусів 54, 55, 58 загальною площею більше 2 тис. м кв. — об’єктів культурної спадщини, які належать до наших святинь, що нині у складі національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.

Закликаємо громадські організації, незалежних науковців і журналістів уважно відстежувати антиукраїнську діяльність чинної влади і протидіяти будь-яким її спробам маніпулювати національними інтересами. Від усіх нас, свідомих громадян України, залежить, чи здатні ми засвоїти уроки поразок для здобуття перемоги.

15 років незалежності України давали достатньо часу для розв’язання найбільш актуальних проблем: мова, освіта, церква, наука, національної самоідентифікації. Тільки їхнє негайне розв’язання відкриває Україні історичну перспективу.

ПРАВДА ІСТОРІЇ

Серед багатьох визначних подій суспільно-політичного життя особливо вирізняється День українського козацтва, який збігся з 64-ою річницею народження Української Повстанської Армії. Саме 14 жовтня 1942 року за наказом ОУН було створено перший відділ УПА під командуванням Сергія Качинського — «Остапа». Як і минулого року, колишні вояки УПА вирішили провести це свято в столиці України Києві. Та їм знову всіляко перешкождали ліві сили, очолювані лідером комуністів Петром Симоненком, який називав цих справжніх патріотів України «посібниками фашистів». А щоб підсилити цю антиукраїнську акцію, оголосив, що ліві сили відзначають 60-річчя Нюрнберзького процесу, де, як відомо, судили головних фашистських злочинців. З цього погляду Петро Миколайович робив хорошу справу. Повинні ж нащадки знати, хто був палієм Другої світової війни і як розплачувався за ці злочини проти людства. Але чи ж варто було, не знаючи історичної правди, долучати до фашизму колишніх вояків УПА? Справжніми помічниками фашизму були інші радянські люди, але тільки не українці-оунівці. Але щоб це знати, потрібно вивчати історію СРСР і Німеччини не за підручниками, пропонованими Москвою, а за джерелами, які тодішнє Кремлівське керівництво всіляко приховувало не лише від нас, а й від народів усього світу. А з тих табуйованих джерел стало відомо таке.

Згідно з Версальською угодою (червень 1919 року), Німеччина, що розв'язала Першу світову війну і зазнала в ній поразки, втратила 67,3 тис. квадратних кілометрів території в Європі і всі свої колонії. Їй заборонялося мати авіацію, підводний флот, великі броньовані надводні кораблі, випускати літаки й дирижаблі, броньовики й танки, а також виробляти хімічну зброю.

Крім того, вона повинна була сплатити державам Антанти багатомільйонну контрибуцію. Першим пожалів «беззахисну» Німеччину В. І. Ленін. Виступаючи 1920 року на нараді голів районних, воєнних і сільських районових комітетів, він назвав Версальську угоду грабівницькою.

Виснаженою війнами й ізольованою від світу була і Росія, в якій ще й до того панував червоний терор і починався перший голодомор. Але Росію Ілліч чомусь не жалів. Навпаки, на людей проводили експеримент з утілення в життя програми побудови соціалізму, а згодом — комунізму. Росія мала вибір, бо могла укласти договір із Заходом, але завдяки наполяганням червоного вождя № 1 надала перевагу Німеччині, яка, не маючи вибору, охоче пішла на зближення з учорашнім своїм ворогом. Обидві сторони розпочали співробітництво на основі рівноправності, взаємних інтересів, з урахуванням спільних ворогів і за взаємної поваги. Використання суперечностей у капіталістичному світі для розвитку відносин із Німеччиною відповідало зовнішньополітичному курсові, розробленому ЦК партії більшовиків під безпосереднім керівництвом Леніна. Біля витоків Союзу з Рейхсвером (так тоді називалися збройні сили Німеччини) стояли вищі партійні державні діячі, відомі воєначальники, керів-

ники ГПУ й різних наркоматів. Зокрема В. І. Ленін, Л. Д. Троцький, М. В. Фрунзе, Ф. Е. Дзержинський, Й. В. Сталін, В. В. Куйбишев, К. Є. Ворошилов, М. М. Тухачевський, А. І. Єгоров, Л. І. Уборевич, І. Е. Якір та інші. У зв'язку з хворобою Леніна в 1922 році процес активної взаємодії між СРСР і Німеччиною розвивався вже без нього. Хоч не слід забувати, що ще при ньому була спроба завести революцію в сусідню Польщу, оскільки остання служила опорою Версальської системи, бо саме через її територію потрібно було таємно перевозити військових спе-

“Гітлер — це війна!” — застерігав вождь німецьких комуністів Ернст Тельман. А Сталін 1939 року підписав із Гітлером договір про ненапад, і Радянський Союз в очах світової громадськості став загарбником, як і фашистська Німеччина, під чоботом якої була вже вся Європа. Сталін це негайно підтвердив, загарбавши Західну Україну, Західну Білорусь, Молдавію й Прибалтику. Війна з сусідньою Фінляндією теж була розв'язана з вини сталінського уряду. У загарбаних регіонах розпочалися пошуки “ворогів народу”, масові репресії та депортації населення в далекі

ротьбу за державну самостійність України. Отже, метою УПА та ОУН було створення Української Суверенної Соборної Держави, а не служіння московським чи берлінським загарбникам. Про це свідчать архівні документи і спогади сучасників тих подій.

Так, наступного дня після нападу фашистської Німеччини на СРСР від бандерівського революційного проводу ОУН Володимир Стахів вручив канцелярії Німецького Рейху документ такого змісту: ОУН бореться за Українську Суверенну Соборну Державу, за визволення поневолених Москвою на-

Наведені тут документи ОУН та Німецького командування свідчать з одного боку про безкомпромісну боротьбу ОУН проти німецьких окупантів за незалежність України, а з другого боку — про жорстокий наступ німецьких окупантів на український національно-визвольний рух. Це було 1941 року. А ось кілька документів пізнішого часу.

Уривок із листівки ОУН (березень 1943 року): “Українці! Увесь світ у вогні нової війни. Імперіалістичні держави вступили в безпощадну загарбницьку війну. Їхня мета — всесвітнє панування, вони йдуть морем крові безвинних народів...”

Ми хочемо боротися за такий порядок, при якому ніколи більше не було б голоду. Ми боротимемося за незалежну Українську Державу, яка захистить населення від знищення. Ми боротимемося за Українську Державу, в якій народ буде господарем своєї прадідівської землі”.

З німецької листівки проти ОУН (червень 1943 року): “Слухай, український народ! Москва дає накази ОУН! З таємних наказів і листівок, що потрапили нам до рук, видно, що кремлівські жиди стоять у зв'язку з ОУН, яка нібито воює проти більшовизму. В проводі ОУН сидять агенти Москви, що отримують і виконують накази кровожадного Сталіна... ОУН і більшовизм — це одне, тому мусять вони бути знищені”.

Зі звернення Президії Верховної Ради УРСР, Київ, 12 січня 1944 року: “...Таким чином українсько-німецькі націоналісти хотіли послабити наш народ у боротьбі, роз'єднати наші сили, нацькувати брата на брата. Не дайте їм обдурити себе! Знищуйте цих шахраїв — агентів німецьких загарбників!”

Українсько-німецькі націоналісти насправді є спільниками Гітлера. Будучи агентами гітлеризму, українські націоналісти хочуть перетворити Україну на колонію німецького імперіалізму, а український народ — на рабів німецьких баронів і поміщиків.

Голова Президії Верховної Ради УРСР М. Гречуха.

Голова Ради народних комісарів УРСР Л. Корнієць.

Секретар ЦК КП(б)У М. Хрущов”.

Ось так оцінювали діяльність ОУН і УПА ті, хто допоміг Німеччині озброїтися, прийти в ній до влади фашистам і довгі роки співпрацювати з ними.

Так в умовах нечуваної брехні Українська Повстанська Армія, що налічувала у своїх лавах за різними оцінками від 40 до 200 тисяч вояків, вела нерівну боротьбу на два фронти — проти фашистських окупантів і проти московських берівських катів.

Тодішній Нарком Внутрішніх справ України генерал В. С. Рясной, який у 1943 році командував 56-тисячним корпусом внутрішніх військ по боротьбі з бандерівцями, згодом писав: “Оуновцы досаждали фашистам и красным, не зря сам Бандера сидел в это время в гитлеровской тюрьме, а после войны его найдет в Мюнхене с помощью своего агента Сталин”.

Сподіваюся, що після прочитання цієї статті ні в кого не повернеться язик сказати, що ОУН і УПА допомагали фашистам. Вдячний Президенту України В. А. Ющенку, який своїм Указом захистив права цих справжніх героїв України.

● **Станіслав ЗАХАРУК**, голова Тульчинського осередку “Просвіти” ім. Т. Г. Шевченка, відмінник освіти України

ХТО ДОПОМАГАВ НІМЕЦЬКИМ ФАШИСТАМ?

ціалістів, перебраних у цивільний одяг із підробленими документами, різні вантажі, техніку, гроші тощо. Але експорт революції не вдавсь. Польський народ не захотів ставати під її червоне знамено. Це значно ускладнило відносини між Москвою й Берліном, але не зупинило їх. Співробітництво обростало новими ідеями. Росія одержувала іноземний капітал і технічну допомогу, за рахунок цього могла підвищувати свою обороспроможність, а Німеччина — право мати на території Росії таємну базу для нелегального випуску зброї, насамперед танків і літаків. Навесні 1922 року між Німеччиною і СРСР було укладено таємну Рапальську угоду, згідно з якою на його території в обхід Версальським заборонам будувалися спільні військові підприємства, аеродроми, танкові й авіаційні школи. Саме на території СРСР з 1922 до 1933 року навчався цвіт майбутнього фашистського вермахту. Саме тут кували свою бойову майстерність майбутній генерал-полковник бронетанкових військ і командувач танковою армією в 1941 році на радянсько-німецькому фронті Герман Гудеріан і майбутній головнокомандувач фашистськими люфтвафе Герман Герінг. А загалом без перебільшення можна сказати, що фашистський меч кувався в СРСР.

Командування Червоної Армії посилало своїх командирів на навчання до Німеччини. В різні часи там побували: Тухачевський, Уборевич, Якір, Єгоров, Корк, Федько, Белов, Баранов, Примаков, Лацис та інші. Пізніше, в 1937—1938 роках, усі вони будуть репресовані й знищені за підозрою в зраді Батьківщини. Репресовано буде понад 30 тисяч командного складу Червоної Армії. Адольф Гітлер, який прийшов до влади 1933 року, зміцнював свої збройні сили за допомогою СРСР, а Сталін робив усе, щоб послабити Червону Армію.

До речі, прийти до влади колишньому єфрейтору Адольфу Гітлеру теж допоміг Сталін. І це підтверджують факти й події. Після смерті Леніна у статті про міжнародне становище заявив, що соціал-демократи в Німеччині ніякі не борці проти фашистів, а їхні брати-близнюки. Почалася шалена боротьба німецьких соціал-демократів проти комуністів, яка закінчилася тим, що під час виборів до рейхстагу в 1933 році фашистська партія отримала 12 мільйонів голосів, комуністи — 6, соціал-демократи — 7. Якби ці дві партії йшли в одному блоці, отримали б 13 мільйонів голосів і фашизм не пройшов би.

Фото О. Литвиненка

простори Сибіру. Особливою жорстокістю відзначалися берівські енкаведисти в Західній Україні. Репресіям і депортації підлягали насамперед активісти, інтелігенція, священнослужителі й навіть місцеві комуністи. Було знищено майже всю компартію Західної України. Зважмо, що фашисти не вбивали своїх однопартійців. Отже, є підстави вважати, що більшовизм — це більш звироднілий рух, ніж фашизм.

Масові розстріли невинних людей стали причиною того, що ті, кому пощастило вціліти, йшли в ліси, створювали загоны й чинили такі самі жорстокі акції, але не стосовно мирного населення, а стосовно завоєвуваних — катів Українського народу. З таких розрізнених загонів і виросла Українська Повстанська Армія. УПА з 1943 р. стала загальнонаціональною позапартійною збройною силою. Політичне керівництво національно-визвольної боротьбою українського народу здійснювала Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) — всеукраїнський представницький орган, своєрідний передпарламент, який об'єднував усі політичні сили на бо-

родів Східної Європи й Азії. Далі в документі йшлося про те, що ОУН вестиме революційну боротьбу, незважаючи на ті зміни, які відбулися на терені Східної Європи з початком Другої світової війни. Це був відвертий натяк на те, що ОУН не збирається співробітничати з новими господарями на території України.

У відповідь на цю зухвалість керівництва ОУН німецьке командування 5 липня 1941 року заарештувало Бандеру і ще кількох авторитетних проводників. Їх вивезли в Берлін для подальших допитів. А 15 вересня 1941 року були вчинені масові арешти бандерівців. Сотні борців опинилися в тюрмах і концтаборах. Ці репресії не зупинили боротьби патріотів за самостійну Україну. І тоді 25 листопада 1941 року з'являється документ № 7, яким німецьке командування попереджає поліцію безпеки і СД, що Рух Бандери готує повстання у рейхскомісаріаті України з метою створення Незалежної України. А тому всі активісти Руху Бандери повинні бути негайно закатовані й після ґрунтовного допиту таємно розстріляні як грабіжники.

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

ТО ХТО Ж «ПОСОБНІК»?

Ліві політичні й промосковські сили завжди виступають проти патріотів України та її незалежності. Воїни УПА віддавали своє життя за незалежну соборну Україну, а симоненківці та вітренківці вважають їх ворогами.

Ось і на телеканалі “1+1” П. Симоненко назвав вояків УПА “пособниками фашистів”.

“Пособниками фашистів” були комуністи, а не українські націоналісти і воїни УПА. За Версальським мирним договором, укладеним 1919 року між державами-переможцями (Великобританія, Франція та Італія) з одного боку і Німеччиною — з другого, Німеччині заборонялося мати армію більше 100 тисяч осіб, повітряний і морський флоту, танки та важку артилерію.

Коли ленінська концепція світової революції не спрацювала, комуністи вирішили готувати нову війну. Вирішено було підготувати до війни Німеччину, бо Ленін вважав, що в ній найреволюційніший робітничий клас. Вождь пролетаріату особисто дав завдання Дзержинському, щоб він підшукав місця для таємної підготовки німецьких офіцерів та полігони для випробовування німецької зброї. Цю злочинну справу продовжив Сталін.

СРСР поставив Німеччині матеріали для виготовлення танків, листовий метал для побудови літаків. У Радянському Союзі готували німецьких льотчиків.

Після підписання радянсько-німецького договору про ненапад і “Пакту Ріббентропа-Молотова” 1939 року в газеті “Правда” було фото, як Сталін при Ріббентропові й Молотові, піднявши руку з чаркою, сказав тост і випив за здоров’я Адольфа Гітлера.

1939 року мого дядька на кілька місяців призвали до лав Червоної Армії. Військова частина, в якій він служив, вступила на територію Польщі. Повернувшись додому, дядько багато розповідав, як населення західних областей України радо, з хлібом і сіллю зустрічало радянські війська. Та органи НКВС узялися за свою справу — класову боротьбу: арешти, розстріли невинних людей, вивіз сотень тисяч українців “в отдаленные, труднодоступные места СССР”.

Так народ зазнав “ласки” від поляків, радянських комуністів і німців. На цій протестній основі й виникла Українська Повстанська Армія, яка воювала за самостійну Україну.

Пам’ять береже події початку війни. Німці просуваються на схід майже без боїв. 30 червня 1941 року на зборах представників українських партій у приміщенні львівського товариства “Просвіта” волею українського народу Організація українських націоналістів під проводом Степана Бандери проголосила відродження Української самостійної держави. Слідом за фронтом ішли похідні групи ОУН, встановлюючи адміністрацію Української самостійної держави. Це була справді рідна влада.

У моему селі Спичинцях, що розкинулось у верхів’ї річки Рось, була утворена сільська організація українських націоналістів. Був яскравий спалах національного життя. Та недовго проіснувала українська влада, бо це суперечило загарбницьким планам німецько-фашистських окупантів. У жовтні 1941 року гестапо почало арештовувати українських діячів національно-визвольного руху. Всі вони були страчені. Розстріляли й членів ОУН, моїх односельців: Петра Салюка, Михайла Мороза, Бориса Бачинського, всього шість чоловіків. Тому мене ніхто не переконає, що українські націоналісти співпрацювали з німцями або були, як казав П. Симоненко, “пособниками фашистів”. Інших сподвижників української національної ідеї могло села після вигнання німців спіймали енкаведисти і також розстріляли.

Комуністична партія України працює проти своєї держави, служить іншій країні. Вона давно заслужила, щоб її заборонили як антидержавну організацію. Доки існуватиме і діятиме КПУ — єдності українського суспільства не буде.

Дивна у комуністів позиція: вони мають право арештовувати, розстрілювати, катувати, депортувати. А іншим захищатися зі зброєю в руках — зась. Вояки УПА взялися за зброю, бо знали, що то за визволитель.

Весь світ визнав УПА воюючою стороною. А рідна держава, її парламент протягом п’ятнадцяти років незалежності не можуть визнати, що вони були борцями за волю України.

● **Микола ГНАТИШ**, смт. Калинівка Васильківського р-ну Київської обл.

РЕЗОНАНС ПУБЛІКАЦІЙ

Шкода, що в “Слові Просвіти” (ч. 35, 2006 р.) у статті “Києве... чий?” Т. Гаврилюк (він чи вона?) не вказав(-ла) повних прізвищ згаданих у статті журналістів К. і З., так само як і тих газет і радіоканалу, де вони сіяли нерозумне, недобре і, хоча й давнє, але, сподіваюся, все-таки не вічне. Бо можна було б спробувати відповісти їм на їхньому ж інформаційному “полі”. А так — уклінно прошу надати можливість зробити це за допомогою вашої газети.

Але відповісти хочу не своїми словами, а словами Володимира (Зєєва) Жаботинського. Набуток цього видатного діяча не лише єврейської, а й світової національної думки дуже помічний для свідомих українців. Недарма в нас стали такими популярними деякі його твори в 1988—1992 рр. Але то були твори, де Жаботинський відкрито висловлював симпатії до українців і їхніх національно-визвольних змагань. Однак і твори Жаботинського, присвячені рідній єврейській тематиці, багато в чому виявляються придатними й для українських проблем — варто тільки замінити слова “єврей”, “єврейське” на “українці”, “українське”. Як-от, наприклад, у творі “Язык просвещения” (цитую за виданням: “Моше Бела. Мир Жаботинского”. — Иерусалим-Москва, 1992):

“Многие и многие из моих сверстников (ідеться про євреїв — *Л. В.*) выросли в ассимилированном окружении. Родители учили их ощущать себя русскими, учитель прививал им любовь к “нашему” Пушкину, к “нашей” русской речи... Железными цепями привязаны они к чужой культуре... Когда запросит их душа той неизъяснимой радости, которую приносит ей чтение, рука их непроизвольно тянется к полке, где стоят книги на чужом языке, и проникает в их душу этот язык снова и снова... Ибо взгляды изменились, ...сменилась вся шкала ценностей, но **язык**, язык, которым **отравили** (яке чудове слово! — *Л. В.*) меня мои учителя — он всемогущ и всепроникающ!”

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ЩО ВИСВІТЛИЛА ПОЖЕЖА?

Пишу ці рядки під враженням розповіді про пожежу в Пирогові.

Це повідомлення про чергове вбивство душі нашого народу і нашу “безхребетну” толерантність до всякого неподобства. Саме це є причиною такого розгулу українофобства, який спостерігається нині. І жодні молитви не допоможуть, якщо ми активно не піднімемося проти найменшого неподобства на нашій землі, аби вона стала колись-таки своєю. Думаю, що багато свідомих українців поставили б підписи під вимогою ведення слідства на вищому державному рівні й покарання директора за проявлене злочинне ставлення до виконання своїх прямих обов’язків. Мабуть, не лише він причетний до всього, що руйнує Музей уже давно. Варто було б назвати ще й тих чиновників, які “перекривали дихання” діяльності Музею хоча б за роки “незалежності”, а фактично неоголошеної війни.

Але повернімося до статті “Києве... чий?” Т. Гаврилюк слушно бідкається, що творчість І. Куприна, В. Некрасова, М. Булгакова тощо “потужно резонувала в домінуючій у Києві російській культурній атмосфері (а головне — поза Києвом, поза Україною, що ще більшою мірою ставила українських письменників порівняно з ними в гірші умови — *Л. В.*), тоді як резонанс творчості М. Лисенка чи Лесі Українки тут обмежувався ще вужчим, ніж нинішнє українське культурне гетто, колом ук-

У ДЕРЖАВІ МАЄ БУТИ НАЦІЯ-ГОСПОДАР

раїнськомовної інтелігенції”. І це спонукало й спонукає деяких непересічних (а пересічних — ще більшою мірою!) літераторів (і журналістів також) писати російською, а в історії та сучасному культурному житті Києва заціклюватися на всьому російському, “впритул не помічаючи”, як то робить журналіст К. А ось що писав Жаботинський у статті “О евреех и русской литературе” (читач може зробити вищезазначену заміну євреїв на українців):

“Он может писать для русской публики, это гораздо заманчивее — и аудитория неизмеримо больше, и жизнь шире, многообразнее, богаче. Искушение слишком велико...” Жаботинський констатує реальність, однаково сумну для євреїв і українців, а далі — рекомендації, як до цього ставитися і як жити: “...Покинули нас в такой неслыханной бездне и перетанцевали на ту сторону к богатому соседу... Вы ушли к богатому соседу — мы повернем спину его красоте и ласке; вы поклонились его ценностям и оставили в запустении нашу каплицу — мы стиснем зубы и крикнем всему миру из глубины нашего сердца, что один малыш, болтающий по-древне-еврейски (або ж по-українськи — *Л. В.*), нам дороже всего того,

чем живут ваши хозяева от Ахена до Москвы. **Мы преувеличим свою ненависть**, чтобы она помогла нашей любви, мы натянем струны до последнего предела, потому что нас мало и нам надо работать за десятерых, потому что вы сбежали и за вами еще другие сбегут по той же дороге. Надо же кому-нибудь остаться”... (И. Недова. Вехи жизни. 3. Жаботинский. Избранные произведения. — Иерусалим—Москва, 1991. — С. 244—246).

А ось як “відповідає” Жаботинський журналістові З., який

стверджує: “Таплик будь-якому місту, що його зробили столицею незалежної держави”. Жаботинський вважає інакше (як і ми, чи не так?), що видно з його “Глав путевого дневника”: “Мир не любит маленьких государств... У меня, как видно, натура противоположного свойства: я люблю маленькие государства... **Чем больше столиц — тем больше культуры...** Я вспоминаю Ковно (Каунас — на час написания, 1930 р. — столица Литвы), Ригу и Ревель (Таллинн) перед войной (ідеться про Першу світову війну — *Л. В.*)... Раньше в этих городах нечего было изучать, не о чем было расспрашивать — сегодня же каждый из них представляет собой лабораторию велико...” Жаботинський констатує реальність, однаково сумну для євреїв і українців, а далі — рекомендації, як до цього ставитися і як жити: “...Покинули нас в такой неслыханной бездне и перетанцевали на ту сторону к богатому соседу... Вы ушли к богатому соседу — мы повернем спину его красоте и ласке; вы поклонились его ценностям и оставили в запустении нашу каплицу — мы стиснем зубы и крикнем всему миру из глубины нашего сердца, что один малыш, болтающий по-древне-еврейски (або ж по-українськи — *Л. В.*), нам дороже всего того,

Уже за одну таку оцінку нації кожен націоналіст будь-якої нації повинен визнати Жаботинського за свого! Цікаво, що б казав Жаботинський про таке облудне потворне творіння аж ніяк не Творця, а Диявола, як “політична нація” (за життя його до такого, здається, ще не додумалися). Теорія “української політичної нації”, по-перше, відмежовує українців в Україні

від діаспори, змушує ставитися до останньої як до чужинців, по-друге, позбавляє етнічних українців на своїй етнічній території будь-яких преференцій порівняно із представниками національних меншин — тобто зрівнює гостей із господарем! Бо ж кожна національна хата мусить мати націю-господаря, а нацменшини — то гості. Усі гості повинні бути рівноправними між собою — але ж не з господарем! Кожен гість десь має власну хату, де вже він господар, а всі решта — гості. У цьому справжня рівноправність народів: кожен у своїй хаті такий самий господар, як сусід — у своїй. І коли один дуже зарозумілий гість вимагає рівності з господарем, то він тим не тільки зневажає господаря, а й вивищує себе над рештою гостей. Ось що пише Жаботинський у статті “О пустословии”:

“...Лет через сто каждое государство будет многонациональным, или федеральным, или чем-то в том же роде. И вместе с тем ничто не помешает каждому государству с каким-то определенным национальным большинством оставаться действительно национальным государством этого национального большинства; и никакое равноправие одного, двух или трех национальных меньшинств (даже если они будут хранить как святыню свой национальный характер) не сможет помешать тому, чтобы каждое государство (какую бы конституцию оно не имело) продолжало оставаться национальным государством своего национального большинства” (М. Бела. Мир Жаботинского. — с. 27—28).

А на закінчення — ще про Марійку-Машеньку, з якої розпочато статтю “Києве... чий?” Машенька — це ще не найгірше перетворення, якого може зазнати Марійчине ім’я, доки вона виросте. У підліткових і молодіжних компаніях питома українські імена перекручують не просто на російський лад, а на російський якнайбрутальніший, блатний, зневажливий.

● **Левко ВІТЕР**, м. Дніпропетровськ

САШКО + НАДІЯ ІВАНІВНА = 3 КЛАС

Великоустівський хлопчик Сашко Мовчан часто за однією партою сидить з учителем. Ні з ким йому більше сидіти, бо він у класі — один.

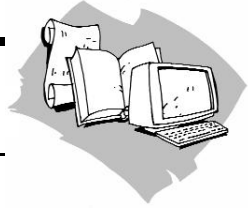
Вчиться Сашко за звичайною шкільною програмою. Урок триває 40 хвилин. Чи легко йому та вчителю?

— Багато хто помилково думає, що чим менше дітей у класі, тим легше навчати. Навпаки, — каже вчителька Надія Зубар. — Гру провести не можна, бо дитині ні на кого рівнятися. Розумове навантаження велике — Сашкові доводиться відповідати на всі запитання без відпочинку. Дитина вже за три уроки втомлюється. Єдиним позитивом є те, що карток та інших індивідуальних матеріалів треба готувати менше.

Якби в одній кімнаті ще не навчався 2-й клас, то хлопчику взагалі було б не весело. А так виховні години — всією початковою ланкою, свята — теж, уроки малювання, фізкультури, праці — разом.

Такий випадок у Великоустівській школі Сосницького району у вчительки Надії Зубар не перший. Павло Бобир, тепер уже учень 9 класу, навчався в початкових класах теж один! Тому досвіду роботи з такими класами Надія Іванівна вже набула. І знає, як казати Сашкові, щоб він порівнював свої успіхи: молодць або великий молодець!

● **Світлана ДУШИК**, Сосницький район Чернігівської обл.

PR-МОРАЛЬ

У лекції Денніса Вілкокса йшлося про етичний взаємозв'язок між сучасною журналістикою та технологіями паблік-релейшнз. Досвід наймасовіших “PR-карнавалів” в Україні — це політичні вибори, під час яких PR-технологи (українські та російські) доскоху експериментують із засобами впливу на розгублено-ошелешену “аудиторію виборців”. Мені здається, що багато із застосованих на практиці до українського медіа-ринку схем видалися б пану професору “дикими”. У будь-якому разі сучасне суспільство постійноформатційної доби все більше піддається впливу PR-технологій, інколи не помічаючи цього. Яким є функціонування журналістики та PR на Заході?

За словами професора Вілкокса, є три основні сили, що формують етичний бік журналістики та PR: широкі моральні принципи суспільства; їхня мета в суспільстві; очікування (експектації) аудиторії. Зі схем пана Вілкокса випливає, що суспільство — це система двох рівнів: культури як соціальної системи вірувань і цінностей, та самих цінностей — атрибутів і реалій, які суспільство обєрігає і культивує. Багато разів почесний промовець наголошував на потребі правдивої інформації, за яку їй відповідають “професіонали”.

Доктор Вілкокс акцентував увагу на особливостях PR-технологій і реклами, PR і маркетингу. Так, наприклад, паблік-релейшнз працює з усім розмаїттям аудиторії: роботодавцями, інвесторами, споживачами, енвайронменталістами;

Денніс Вілкокс

його основні цілі: добра воля, репутація, міцні ділові контакти. Натомість маркетинг спрямовано на визначену цільову аудиторію, потенційних покупців; він здійснює промоцію товару. На Заході становлення PR-індустрії — природний процес, пов'язаний із розвитком і збільшенням кількості так званих груп впливу на бізнес. Контакти бізнесу із навколишнім світом вийшли далеко за межі ділового спілкування: крім кінцевих споживачів, журналістів й інвесторів, компаніям доводиться вести діалог із громадськими рухами. В Україні таких груп впливу значно менше: для успішного ведення бізнесу компанії достатньо заручитися підтримкою чиновників, “любих друзів”, і встановити діалог із безпосереднім споживачем.

“Суспільство потребує від журналістів та PR-експертів виваже-

Доктор Вілкокс є професором зі зв'язків із громадськістю та колишнім директором Школи журналістики й масових комунікацій (Університет Сан-Хосе, США), автором шести книжок із PR. Він уперше приїхав до України, щоб очолити журі конкурсу PR-проектів “Pravda Awards” та виступити з промовою на PR-Конгресі, який організувала Українська асоціація зв'язків із громадськістю, і, на прохання PR-агенції “Пі Ар Пі Україна”, погодився дати відкриту лекцію для студентів київських університетів, які планують пов'язати своє майбутнє з PR.

2000 року доктор Вілкокс увійшов до десятки найкращих викладачів зі зв'язків із громадськістю у США за результатами журналу “PRWeek”.

Денніс Вілкокс автор книжки “Зв'язки з громадськістю: стратегії і тактики”, яку видавали 8 разів (видавництво Allup & Vasop) і яку використовують як навчальний посібник у коледжах та університетах по всьому світу.

ності, істинності, чесності. Говорити про ці дві системи досить важко, адже самі підходи можуть бути різними: з одного боку, це академічні дисципліни, з іншого — це технологічні практики”, — сказав почесний доктор Вілкокс. Головний принцип, який виокремив лектор, полягав у тому, що і журналіст, і PR-фахівець мусять мати *почуття незалежності; почуття відповідальності та суспільного інтересу; бажати про престиж професії; підвищені вимоги до професії порівняно з вимогами роботодавця.*

Також важливо зважати не лише на те, що “комунікує” в суспільстві, а як відбувається комунікація, тобто фахівець має завдання визначити основні канали передачі інформаційних символів і шляхи порушення комунікації. Але, на думку провідних світових організацій із PR (International Public relations Association, International Association of Business Communicators тощо), основним для журналіста зно-

ву-таки є “повага до істини та права людини знати всю правду”. І в цьому, на мою думку, досвід України та ЗМІ “трохи” не відповідає світовим принципам. Адже навіть у столиці функціонують видання із визначеними стратегіями подачі матеріалу, тобто з постійним маніпулятивним впливом на громадськість.

Про яке формування громадянського суспільства в такому разі може йтися? І досі на найвищих рівнях блукає “привид” справи Георгія Гонгадзе. Не хочу згадувати про численні випадки залякування журналістів. Але ж, звісно, може бути й гірше. Є перед очима досвід Білорусі, досвід навіть авторитарної Росії, в якій немає місця Парфьонову та Шендеровичу. Чи не є правдива журналістика нав'язливим вірусом і небезпекою для системи “темників”, кулуарних рішень і PR-зомбувань? Приклад “толерантності та поваги” до журналістів, який мав місце влітку цього року, думаю, на-

довго поставить під сумнів відкритість політиків до журналістів, які мають донести правду до публіки. Але ж якою ціною?

Також пан Вілкокс значну частину публічної лекції присвятив питанню хабарництва в журналістиці, системі замовних матеріалів. На його думку, проблему може розв'язати достатній рівень зарплатні журналіста. Не кажу про столичні видання та агенції, але що робити тим, хто працює за 300 гривень у місцевих ЗМІ? Матеріальний статус журналіста — річ цілком природною й правильною, тільки чи не є ці слова такими далекими та нездійсненними для України?

“Будь-яка спроба маніпуляції інформацією — це насамперед загроза для суспільства”, — зробив висновок Денніс Вілкокс.

● **Дмитро ДРОЗОВСЬКИЙ**, студент Національного університету “Києво-Могилянська академія”

ПОРІВНЮЮЧИ...

Це інтерв'ю я записав у Словаччині. Мій співрозмовник — Йосиф ЮРЧИШИН, голова Словацької спілки журналістів у Пряшеві.

— Наша організація зветься “Словацький синдикат новинарів” і є профспілковою організацією. Я очолюю організацію вісім років. Працюю як власний кореспондент Словацького телеграфного агентства тут, у Пряшеві, і передаю інформацію до Братислави. Обслуговую 12 районів. І добровільно є головою журналістської організації, на громадських засадах. Сфера медіа (ЗМІ) в Словаччині нині взагалі недержавна, позаурядова. Влада з тим не хоче мати нічого спільного.

— **Оскільки й у нас в Україні нині розпочалися такі процеси, то мене цікавить, наскільки болісно це відбулося у вас?**

— Дуже болісно. Багато журналістів втратили роботу. Але zostалися лише ті люди, які хочуть працювати в ЗМІ. Не можна сказати, що в нас усе дуже добре в усіх сферах, що роздержавлення принесло лише позитив чи лише негатив. На мою думку, державної політики для ЗМІ в Словаччині

РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ЗМІ: ПЛЮСИ Й МІНУСИ

взагалі не існує. З одного боку це добре, бо нами ніхто не диригує.

У Пряшівському самоврядному краї (у вас би сказали — в області) невеликі районні газети теж роздержавлені, вони не мають загально-державної реклами. Їснують лише з тієї реклами, яку дають їм підприємці в своєму районі. А коли район бідний, то і рекламодавців немає...

— **Чи є газети, що припинили свою діяльність внаслідок роздержавлення?**

— Є. Я працював в одному такому виданні — “Пряшівській газеті”, яка припинила існування 1997 року. До нашої Оксамитової революції це була типова комуністична газета, яка належала районному комітету Словаччини. Фінансово її утримував районний національний комітет. Так, зрештою, як і у вас, коли газета була органом райкому і райради, чи обкому та облради.

Отже, державного тут із газет нічого не зосталося. Державними є тільки Словацьке телебачення і Словацьке радіо. А прес-агенція, де я працюю, вже напівкомерційна. Живемо на 50 % із того, що заробимо, продаючи власний продукт — свої вісті. А решту 50 % до нашого бюджету дає держава.

— **Розкажіть, будь ласка, про вашу спілку.**

— Виникла вона тоді, коли за уряду Володимира Мечіара Словаччину було розділено за новим адміністративним розподілом — 1996 року прийнято політичне рішення, а з 1 січня 1997 року воно вступило в дію. Виникло 8 країв (областей), і тоді було вирішено, що Пряшівська журналістська організація відірветься від Кошицької. Так що ми розпочали все заново.

— **З Україною маєте якісь контакти?**

— Донедавна це було складно: діяли обов'язкові візи, і нам треба було за них платити.

(Нині для українців візи безплатні, а для громадян Словаччини, які їдуть до України, — безвізовий режим). Насамперед потрібно розвивати стосунки із Закарпаттям. Я думаю, що наш досвід дуже цікавий для українців, може, й болючий. Коли я бачив Помаранчеву революцію, вона нагадувала нашу Оксамитову.

— **Як Ви ставитеся до нинішнього поділу в Східній Словаччині на русинів і українців?**

— Я не хочу поділяти людей. Добре, хто є русин, хай буде русин! Сам я українського переконання. Думаю, що ми, тутешні “руснаци”, — найзакідніша гілка на українському дереві. І не думаю, що русини, які тут живуть, — це самостійна нація. Я про це веду запеклі дискусії! Але до моїх опонентів це не доходить. Жити за демократії непросто. Це приносить чимало непередбачуваних моментів чи ситуацій. Так і в нас із пресою за незалежної Словаччини — багато видань виникло і зникло. Тепер щоденних газет у Словаччині три — включно з давньою словацькою “Правдою”, є також і закордонні видання.

● **Микола ЧАБАН**, м. Дніпропетровськ

«ПРАЙМ» — ОЗНАЧАЄ КРАЩИЙ

Цвяхом вбиває нам у мізки реклама неможливі поєднання своїх та іноземних слів. Без кінця повторює радіо бридливі рекламні скоромовки: “прайм” — означає кращий”, “прайм-ера” і ще багато чого. Скоро оригінальне українське слово треба буде вишукувати серед хащів іншомовних. Тому поява кожного новотвору в мовленні ЗМІ повинна привертати увагу всіх українців і тим паче мовознавців. Краще називати все українськими словами. Чому б новий інформаційний проект “Прайм-ера” не назвати якось по-своєму. Але ж ні, хочеться ошелешити слухача дзвінкою незрозумілою назвою. Може, хтось спокійно слухає оте “прайм-ера, метео-ера”, але мене все це нервує, хоч радіо “Ера” варто слухати. Програми “Іміджмейкер” і “Вокс популі” доволі цікаві. Але ж навіть такі дікі назви? Називати того, хто творить новини, іміджмейкером, щонайменше некоректно. Це іншомовне слово має зов-

сім інше значення. Складається враження, що радіо “Ера” тільки говорить українською, але поза зоною мікрофона абсолютно байдуже до мовних проблем, як і решта ЗМІ, окрім новин Першого телеканалу і ще радіо “Свобода”.

Зрушити справу можемо тільки всі ми, українські слухачі.

Наведу недавній типовий приклад. Багато з нас слухали розмову з депутатом від комуністів Алексеевим у програмі “Іміджмейкер”. Серед висловлювань дозвоновачів було й запитання, чому народний депутат не говорить державною мовою. І той знайшов що відповісти. Мовляв, по-перше, радіо “Ера” не центральне, а по-друге, живучи в демократичному суспільстві, він має право говорити будь-якою мовою. На це ведуча програми спромоглася запропонувати Алексееву наступного разу говорити українською. У відповідь ми почули, що нардеп чудово володіє українською і може зробити що ми-

лість без проблем. Цим і задовольнилися. Та іншого разу все буде так само — фарисейське посилення на демократичне право говорити російською і демонстрація знання української.

Треба було б пояснити не так нардепові, як слухачам деякі неточності. Закон про мови покладає відповідальність за поширення державної мови на засоби масової інформації. Радіо “Ера” не є регіональним, тому що його слухає вся Україна. В демократичному суспільстві народний депутат як особа публічна повинен користуватися винятково державною мовою. Представник радіо “Ера” мав би за обов'язок пояснити це особі, яку запрошує на прямий ефір. У випадку відмови керівництво ЗМІ має транслювати все в записі з перекладом українською, як це роблять новини Першого телевізійного.

● **Володимир ФЕРЕНЦ**, м. Івано-Франківськ

ЗАЯВА

Учасники Міжнародної конференції “Реформування ЗМІ в Україні: Проблеми та перспективи”, стурбовані станом свободи слова в Україні, утисками прав журналістів і тиском на редакції видань органів державної влади і місцевого самоврядування, виступили із заявою. У ній зазначено, що в Україні затягують виконання Плану обов'язків та зобов'язань перед Радою Європи щодо “умов забезпечення плюралізму у висвітленні ЗМІ процесів та подій, що відбуваються в Україні та за її межами”.

Перед перспективою майбутньої реформи ЗМІ, зокрема роздержавленням, учасники конференції визначили вимоги, серед яких — редакційна незалежність, свобода слова та вільний доступ до інформації; передача права власності на приміщення, друкарні та інше майно у медіа-галузі від держави журналістам та тим, хто працює у засобах масової інформації; соціальні гарантії, відповідно до законодавства; встановлення контролю за дотриманням права на колективні переговори та права на укладання трудових угод; прозорість оплати; безпека журналістів при виконанні їхніх службових обов'язків у редакції і за її межами; гарантоване професійне навчання і т. ін.

Дві організації — Національна спілка журналістів України та Незалежна медіа-профспілка України — координуватимуть свої зусилля у досягненні задекларованих цілей.

ПРИНЦИПОВО

Державці. Якою мовою ведуться протоколи засідань ВР? Достеменно відомо, що проекти законів вони подають російською. Цим особливо грішать депутати зі східних і південних регіонів, яким варто було б користуватися системою синхронного перекладу (в межах відведеного на виступ часу і за їхній кошт).

Подивіться, як державці називають відомства: Державний комітет по земельних ресурсах (чому не *земельних ресурсів*?) або “Головне управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю”. (Чому не *боротьби*?)

Найбільше спотикань на відмінках (родовому, давальному й орудному), наприклад: “Просимо надати слово депутату Петру Симоненку”. Дуже багато фраз із назвами місяців: “у травні місяці”. Травень — це і є назва місяця. Або: “давайте говорити”! Навіщо “давайте”, якщо можна просто — “говорімо”. Це свідчить про лаконічність, інформативність української мови.

Верховна Рада, маючи штатних і нештатних радників, референтів, секретарів, могла б звернутися до кваліфікованого філолога, який наприкінці засідань видавав би депутатові “дефектний лист”.

Радіо- і телеканали. Особлива “українськість” присутня в рекламі, у живому спілкуванні з гостями — політиками, вченими, промисловцями. На догоду грошовим мішкам ТБ подає рекламу в надзвичайно грубій формі, перериваючи фільми або популярні передачі. Ось вони — перлини рекламного спілкування з глядачами та слухачами: “мама, май совість!” і “Ася, поїхали в ресторан” (канал “1+1”), “бери гарячу кружку” (“5 канал”), “приїдється повторити”, а не доведеться (“1+1”, Паладка, “патріарх збіг”, замість утік (Москович, РС).

У приватній розмові пересічна людина може помилитися, рідше — депутат чи лектор. Але ж диктор телебачення або радіо читає з монітора чи аркуша, і тільки брак мовної культури, відповідної підготовки не дозволяє йому в скрутній ситуації відразу виправити свою помилку. Якщо йдеться про дикторів, яких можна взяти за приклад, то вони є: Т. Стратієнко, І. Слісаренко, А. Мазур та інші. Тільки треба хотіти вчитися, любити рідне слово, а не чекати, коли тебе “вимкнуть”.

Деякі батьки забороняють дітям дивитися телевізор, і даремно. Адже малюк отримує більше негативної, ніж позитивної ін-

ЯК СПІЛКУЄМОСЯ В ДЕРЖКАБІНЕТІ Й ІНТЕРНЕТІ?

Чи можна миритися з тим, що ось уже 15 років титульна нація без видимих перемог бореться за утвердження своєї мови на всіх рівнях суспільного життя, за виконання статті 10 Конституції України, яку прийняв наш парламент і яку він же порушує?

Фото О. Литвиненка

формації. Щоб у цьому переконатися, варто лише “промоніторити” один із телевечорів. Власне, цим і займалося об’єднання гуманістів України. Вони надали пресі результати власного моніторингу шістнадцяти телевізійних каналів України. Моніторинг здійснювався з 19-ої до 23-ої години в будень. Його мета: визначити, які мотиви — гуманістичні чи антилюдські — переважають у нашому ефірі, та наскільки лояльною до глядачів є реклама. У поле зору волонтерів потрапили канали: “1+1”, “Інтер”, УТ-1, СТБ, ТЕТ, “Новий канал”, “5 канал”, “Тоніс”, ТРК “Україна”, М1, РТР-Планета, КТМ, ОРТ, ICTV, IVK, EnterFilm. Згідно з даними моніторингу, 47,2 відсотка на нашому ТБ займають сюжети позитивного характеру: про любов, сімейні цінності, дружбу тощо, 48,1 відсотка — це негативна інформація: вбивства, насильство, алкоголізм, 7,9 відсотка від загальної кількості сюжетів становили рекламні ролики алкогольних і тютюнових брендів.

Пісенна творчість. Лунає багато прекрасних пісень на тексти наших відомих поетів Д. Павличка, В. Крищенко, С. Галябарди, А. Демиденка та інших. Але поряд із ними на сцену проникають пісні-метелики, написані не тільки поза мовними правилами... Ось деякі з них: “Мамо дай, тато дай...”, “Пробач мене ...”, “Зніми, фотограф, нас ...”, “Я люблю тебе, мій тато...”, “Марина, Марина, ти моя єдина ...”. Це творіння П. Зіброва підхопив В. Павлік і заспівав іншу пісню з помилками: “Тьоша, дай...”. Невже словники існують тільки для того, аби стояти на полицях? Про репертуар ресторанів і кав’ярень можна писати цілі томи, але це потребує спеціальних досліджень і великих грошей.

Інтернет. Ще один важливий напрям інформаційної діяльності — Інтернет. Здається, добру справу в “Жовтих сторінках” розпочало ВАТ “Укртелеком”. У довіднику подано сайти багатьох організацій і служб, міністерств і відомств, виробничих підпри-

ємств. Але при глибшому знайомстві з каталогами проглядається зневага і безграмотність виконавців, які працюють на державотворчому рівні: сайти заповнені ось у такий спосіб: “rabota”, “юмор от хобо”, “ТАВАСНІК(Ян)”, “качая железо” і т. ін.

Ось деякі сайти, які демонструють сваволу у творенні українського обличчя на міжнародному рівні: “vinnica” (поруч із ним — vinnitsa), uzhgorod.ua (Слободянюк), www.beermir.com.ua (Мир пива), www.beerco.com (Українська пивна компанія, Харків), www.poshta, Kiev.ua (Укрпошта, Київська міська дирекція). Укладачі сайтів зовсім не знайомі з Правилами відтворення власних назв засобами англійської мови (рішення Комісії з питань правничої термінології, протокол № 2 від 19.04.96 р.) і не знають, що це відтворення відбувається без посередництва будь-якої іншої мови, зокрема російської, тобто Kyiv, Lebedyn, Mykolaiv, Nizhyn, L’viv і т. ін.

Що надто насторожує: не чути критичної позиції НАНУ, зокрема Інституту української мови та Інституту інформатики, на решті, українського уряду, щоб уже на державному рівні навести лад в українському інформаційному просторі.

Особливе занепокоєння викликає мова наукових закладів. У Постанові ВАК від 12 березня 1998 р. “Про функціонування державної мови в науковій сфері” відзначалися низький рівень функціонування державної мови в науковій сфері, недосконалість сучасної української наукової термінології, незначна кількість захищених дисертацій, написаних українською мовою. Було звернено увагу спецрад на забезпечення вільного володіння дисертантами українською науковою фаховою термінологією при підготовці дисертаційних робіт.

На завершення характеристики цього далеко не повного “ужинку” українського інформаційного поля звертаюся до всіх спеціалістів гуманітарної сфери, до української творчої інтелігенції із закликом включитися у важку й водночас почесну працю для оновлення покалічених душ нашого народу, очищення української мови, культури, науки, літератури і мистецтва від багатовікового мулу брехні та дезінформації, що їх досі продають наші вороги. Ваша праця вкрай необхідна саме зараз для створення і захисту чистого духовного середовища України.

● **Петро БАРАН**, професор, доктор технічних наук

МОНІТОРИНГ

“Щоб слово сталося ділом, — підкреслював Іван Франко, — треба духу свободи і любові до правди та до народу в публічній дискусії”.

До цих морально-етичних засад привернули увагу громадськості Галина Левицька, Ірина Яцембська у статті “Деякі міркування про дотримання морально-етичних засад у журналістській професії” (“Слово Просвіти”, ч. 32 за 2006 р.).

Студенти ІІІ курсу факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка активно обговорювали публікацію.

Інна Андрусак: “Усім працівникам пера слід дотримуватися морального закону, який має бути всередині в людині. І саме наявність цього внутрішнього закону визначає, чи професія журналіста — “заробітчанство”, а чи робота, за яку доводиться нести відповідальність. Може, нам, журналістам, слід насамперед дотримуватися Заповідей Божих, і наша моральність матиме силу?”

Зіновія Герушинська: “На мою думку, в журналістику приходять люди без належних моральних принципів і засад, що й є причиною темних плям на журналістському культурному полотні”.

Валерія Грицута: “Якщо з мовою в журналістів “відносно” добре, то з людською гідністю не завжди. Як переконують нас журналістки Левицька й Яцембська, домінуючою в суспільстві лишається “лакейська” манера прислужування. І не лише в журналістиці, а й у суспільстві загалом. І в цьому, на мій погляд, немає вини народу. Посткомуністичні роки ще не повністю відійшли в минуле зі свідомості наших громадян. Тоді люди більше керувалися страхом, а не почуттями самоповаги. Сучасним українським журналістам за приклад може послужити по-

ведінка польських журналістів, які не бояться нічого і за будь-яких обставин досягнуть того, чого прагнуть.

Катерина Дзігуа: “Говорити російською перед українським глядачем — означає запрограмувати його на недостатню повагу до рідної мови”.

Віталій Кубіков: “Про яку професійну вихованість, моральність і кваліфікацію українських журналістів можна говорити, як-

СЛОВО ЖУРНАЛІСТА

що сьогодні в їхньому середовищі буває продажність, зрада й політична доцільність. Як не згадати, що Ганна Стеців-Герман після київського бюро радіо “Свобода” опинилася в Януковича... Що присутнє у сховах сумління таких журналістів: мораль, національна гідність, самоповага чи ганебне лакейське прислужництво? “На них, — зазначає дослідник вітчизняного медіа-простору Віталій Карпенко, — просто знайшли відповідний тариф”. Важко не погодитися з подібним твердженням авторитетного науковця”.

Марія Кузьменко: “Хоч як сумно, та все-таки доводиться констатувати, що моральність багатьох журналістів в останні роки дуже знизилась. Але не варто розглядати журналістів окремо від суспільства. Бо якби самі люди дотримувались етичних норм, то вони не зачитувалися б плітками, не впивалися б “брудною” інформацією”.

Вікторія Листопадська: “Що робити у випадку, коли береш інтерв’ю у суржикового політика? Насамперед слід говорити з ним українською мовою. Якщо йому вдається відповідати цією мовою, хай і з помилками, хай і з русизмами (тільки вчиться) —

вести інтерв’ю далі. Якщо ж він зятато відповідає російською — і надалі ставити питання українською. Може, навіть запитати, чи знає він Конституцію України, а особливо статтю 10”.

Мар’яна Михайлина: “Чи повинен журналіст відмовлятися від інтерв’ю, якщо чиновник говорить російською мовою? Існує думка, що краще вже хай говорить російською, аніж ламаючою українською. Ні! Не

краще! Ми повинні вимагати у співрозмовника державної мови, а якщо вона буде ще й ламана, то єдиний вихід — потім просто засоромити державного діяча та його знання мови”.

Оксана Мойсенюк: “У свій час Георгій Гонгадзе казав: “Якщо платять, то є кому брати. Якщо продаються, є кому купувати”. Та не перекладаймо вини на інших — що робимо ми, аби викоринити корупцію? Платимо там, де беруть, і продаємося там, де купують! Було б наївно думати, що такі журналісти, для яких це єдиний спосіб самореалізації, здатні забезпечити своїй країні культурний розвиток”.

Якщо в Україні залишаються безкарними заклики до сепаратизму, згальнення державної символіки, зневага до державної мови, то за це мають відповідати Президент, уряд, Служба безпеки, уся законодавча й судова влада, бо вони, а не журналісти, повинні гарантувати безпеку громадян”.

Тетяна Мушик: “Нашій рідній мові все-таки вдалося зберегти свою родзинку. Але чи мелодія мови чисто звучить в телерадіоефірі, чи вишукана мова газетних шпальт? Адже українське суспільство потопає в чужій інфор-

маційній навалі. Тому головним обов’язком українських ЗМІ є плекання українського слова, подача інформації літературною мовою, — без суржиків, жаргонів чи вульгаризмів, до чого дуже часто вдаються наші журналісти”.

Зоряна Римор: “Той, хто працює в цеху журналістики, має глибоко усвідомлювати всю відповідальність, яку він несе за слова, покладені на папір чи озвучені в ефірі. Але журналісти не керують світом, і не все в руках у журналістів, тому не варто думати, що “людина пера” може повністю сформувати глибоку культуру, моральні та етичні цінності в суспільстві”.

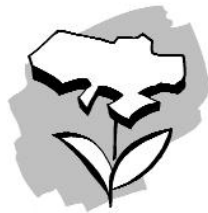
Зараз, на мою думку, журналістам набридло бути маріонетками в чийось руках. Ще, правда, доводиться ламати стереотипи, але насправді українська журналістика робить великий поступ”.

* * *

Узагальнюючи, можна стверджувати, що основними засадами високого журналістського професіоналізму в Україні повинні бути національна свідомість, державницьке мислення, глибока моральність і духовність, патріотизм і громадянська мужність.

Засоби масової інформації не повинні пропагувати насилля, ворожнечу й ненависть, національний, соціальний і релігійний розбрат. Працівники ЗМІ, які володіють потужним впливом на аудиторію, несуть моральну відповідальність за виховання людей, особливо молодого покоління й дітей. Потрібно пропагувати шляхетні, героїчні, патріотичні риси українців. Українська нація цього варта.

● **Василь ЛИЗАНЧУК**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри радіомовлення і телебачення Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАКОРЕНІ

У традиційній календарній обрядовості українців особливою пишнотою відзначається зимовий цикл свят — Коляди, Різдва, Щедрого вечора (Маланки), Нового року, Водохреща. Переплетення християнських і язичницьких ритуалів зумовлюють його красу й неповторність. Язичницькі відображали прагнення людини протистояти темним і злим силам, підтримати сонячну енергію, забезпечити весняне воскресіння природи. В новорічних обрядах домінували два основні мотиви — аграрний і шлюбний. Коли закінчувалися польові роботи, на перший план виступала шлюбна магія, сімейне благополуччя, прагнення дати потомство, хоч хлібороб ніколи не забував про майбутній урожай. Особливо розвинутий був ритуал магічної практики дівчат, адже саме жінка була берегинею домашнього вогнища, сім'ї, матір'ю роду, хранителькою споконвічних традицій. Тому для жінки (зокрема для дівчини) важливо було пізнати своє майбутнє, вгадати шасливу долю, побачити судженого. Цього вона досягала за допомогою певних магічних дій — ворожінь. Вірили, що саме в дні зимового сонцестояння, на межі старого й нового року відкривається минуле й майбутнє, можливість спілкування з небесними божествами, померлими предками, навіть темними силами.

Ворожіння відбувалися в три етапи — в день св. великомучениці Катерини, покровительки дівчат (7 грудня), в ніч на Андрія (13 грудня) та на Новий рік (у Щедрий вечір, 13 січня). Як правило, це були одні й ті самі ворожіння з різними варіаціями, але кожне свято мало ще й характерні особливості.

Наприклад, лише в день святої Катерини майже по всій Україні був звичай, за яким дівчата зрізували гілки вишні й ставили їх у воду або в землю в хаті на покуті. Якщо вишня зацвіте до Різдва (або до Нового року), то дівчина до весни вийде заміж (правда, більшість інформаторів нарікають, що ворожіння не спрацювало: і вишня зацвітала, а заміж того року не вийшла). У такий самий спосіб ворожили на здоров'я або смерть у наступному році для всіх членів сім'ї. Тоді ставили кілька гілочок, позначаючи їх різнокольоровими нитками: чия гілка розквітне, той житиме довго, чия засохне, той захворіє або помре. Іше говорили дівчатам: якщо вишня зацвіте, то й доля цвістиме, тобто, буде гарний шлюб і шасливе сімейне життя.

Оскільки день Катерини називали днем дівочої долі, то кожна дівчина намагалася не тільки її вгадати, а й безпосередньо побачити, поспілкуватися з нею. Тому ввечері (як правило, опівночі) звершувався таємничий ритуал “кликання” (закликання) долі. Він мав кілька варіантів. Найпоширеніший — коли дівчина потай від інших і від своєї родини варила горщик каші з пшона й маку, виходила до воріт (або на перехрестя) й тричі гукала: “Доле, доле, йди вечеряти!” Вірили, що доля може прийти або озватися. Іноді вона озивалася: якщо таємне дівоче ворожіння спостерігав хтось із сусідів, родичів, він міг відповісти: “Зараз прийду!” (або якщо сердитий на дівчину, то сказати щось образливе). Часто бувало так, що за дівчиною стежив той хлопець, якому вона подобалася, — так доля справді могла поєднати двох людей. Отже, тут очевидно, що під долею розуміли судженого або шлюб (іноді промовляли ще й такі слова: “Судже-

ний, не гуджений, ходи до мене вечеряти!”).

Іноді дівчина наслухала, чи не гавкне де пес, чи не заспіває де півень — з тієї вулиці свати прийдуть. Але не виключено, що, почувши гавкіт із певної вулиці й вирішивши, що це “голос Божий”, дівка перебирала всіх парубків, які живуть на тому кутку, і при найменшій нагоді все робила для того, аби ворожіння спрацювало...

Цікавий був і той варіант, що відбувався на вечорницях. Увечері дівчата варили борщ і кашу (найдавніші жертвоприношення, що домінують у всіх обрядах), клали їх у горщик-подвійчик, обгортати його новим рушником (символ

й таке ворожіння. Дівчата гуртом бігли до самотнього старого дядька й гукали: “Дядьку! Коні в вісці!!!” (тобто натакали на майбутній шлюб). Якщо дядько був чогось сердитий, відповідав: “Щоб ви посивіли всі!”. А якщо доброзичливий, то казав: “Ідіть заміж усі!”.

Іноді ще дівчата, зустрівши на вулиці чоловіка, питали: “Дядьку! Як вас звати?”. Дядько казав яке-небудь ім'я — і так повинен був зватися майбутній чоловік тієї дівчини, що спитала.

Цікаве ворожіння, пов'язане з образом долі, що я записала в тому ж селі Капустин: дівчина, працюючи за ткацьким верстатом, викидала човником цівку, прика-

вийде за поріг, та перша заміж піде в наступному році. Нерідко чоботи перекидали через хату: в який бік халаяву впаде, в той бік і заміж піде.

Але найчастіше вершителями дівочої долі були... собаки! Пса (часто голодного, на цілий день зачиненого в будці) урочисто запрошували на вечорниці замість оракула! Це спеціально для нього пекли магічне печиво — пампушки, балабушки, коржики, млинці. Воду для свого коржа кожна дівчина повинна була принести з криниці в роті та ще й так, щоб ніхто не бачив. Потім ті балабушки розкладали на лаві або на долівці на вишитому рушнику й урочисто заводили пса. Голодний пес без розбору накидався на пампушки, жадібно ковтав одну за одною, а дівчата з трепетом слідкували, чию ж першу, і котра ж перша заміж піде. Після того собаку перев'язували солом'яним перевеслом і з пошаною, як весільного свата, виводили з хати.

На Гуцульщині роль песика виконував котик — для нього варили вареники і розкладали на нові ночви. Котик уже не був таким жадібним, задовольнявся малим і, з'ївши одного вареника, вирішував долю лише однієї дівчини. Але й тут могло підстерігати дівчат підступне лихо. Адже кіт, коли йому кинути кілька ласих шматочків, спочатку всі перенюхає, а тоді якийсь починає їсти. У цьому теж була своя магія: як чийого вареника він понюхає або надкусить, то та дівка матиме “фальшивого жениха” — її кохатиме, а до другої піде! (с. Черганівка Косівського району).

Іноді в ролі оракула виступав кінь, якому зав'язували очі й садовили на нього дівчину. В який бік поїде, в той бік та дівчина заміж піде.

Але найбільшу надію покладали на півня, який мав визначити характер майбутнього чоловіка, його моральний стан. Для цього півня вносили в хату і садовили в діжку під столом. Потім ставили перед ним миску з водою, зерном і люстерко. Півень заспокоювався — і приймав кардинальні рішення! Якщо він клював пшеницю, то жених мав бути добрим господарем, якщо пив воду — п'яницею. А якщо видивлявся в люстерко, то неодмінно майбутній чоловік буде ледарем та егоїстом!

Набагато серйозніша (і, певно, давніша) магія була пов'язана з вогнем і водою як символами чоловічого й жіночого начал. Надзвичайно красиве дійство відбувалося зі свічками. Аби вгадати, в який бік вийде заміж, дівчина наливала в миску воду, розбивала на дві половини горішок, і вийнявши зернятко, ставила в шкаралупу запалену свічку й пускала той “човник” на воду, посередині миски. Буває, він попливе в той бік, у який треба дівчині, буває навпаки, або й стоїть на місці. Іноді дівчина пускала два “човники” — на себе й на свого коханого, і, затаївши подих, стежила за ними. Буває, крутить їх невидима сила по колу, то в різні боки, то в одному, а в кінці або зійдуться, або розійдуться і зупиняться — ось кінець ворожіння!

В моєму рідному селі Губча на Хмельниччині все сміття, що збиралося від Різдва до Нового року, дівчина виносила опівночі на город і спалювала. Куди дим піде, з того боку свати прийдуть.

Присутні в дівочих ворожіннях і елементи аграрної магії.

Багато ворожінь передбачають побачити судженого уві сні!

● Людмила ІВАННІКОВА

ЦІКАВО ЗНАТИ

ЯК СВЯТКУВАЛИ ПРОСВІТЯНИ АНДРІЯ В ГАЛИЧИНІ

Свято Андрія (13 грудня) в українського народу пов'язане з багатьма обрядами та ритуалами. Про них чимало розповідається в сучасній етнографічно-народознавчій літературі. Громадське товариство “Просвіта” ще в довоєнний час було наймасовішою народною спілкою, яка прилучала людей до рідної мови, традицій, робила все для загального добра сільських і міських громад. Так, у просвітянському журналі “Життя і знання” (виходив із 1927 до 1939 р. у Львові) у числі 15 за 1932 р. відомий етнограф Володимир Барагура в статті “Напередодні святого Андрія” описує понад тридцять обрядів. Один із найпоширеніших, який справляли увечері напередодні Андрія, — ворожіння. З яким нетерпінням чекають дівчата цього вечора, адже саме вони беруть участь у ворожінні. Як правило, ворожать на судженого. Найпоширеніший спосіб ворожіння — “балабушки”. Також кусають “калиту” — промашений медом коржик. Ставлять на стіл дерев'яну тарілку й накривають великою хусткою, а на хустку кладуть шматок хліба з сіллю й вуглик. Після цього кожна дівчина кладе на тарілку свій перстень або яку-небудь іншу річ, хліб і вугілля розламують, завивають у рукав сорочки й лягають спати. Уві сні мають побачити свого судженого.

Також сіють льон біля криниці. Чий льон швидше зійде і буде найкращий — та дівчина швидше вийде заміж. Ходять до вівчарні й ловлять вівцю: якщо дівчина зловить барана — вийде заміж цього року. Спіймає овечку — доведеться трохи почекати. Ворожили дівчата й на яйці. Проколювали гострий бік яйця і випускали білок у склянку з водою. Якщо білок набуде вигляду грошей — дівчина вийде заміж за багатого, коли вигляду трави — за бідного.

Також садять півня в діжку і ставлять на покуті. Насипають в миску просо або гречку, в другу наливають воду і все ставлять перед ним. Якщо півень потягнеться до зерна, то майбутній чоловік буде добрий і багатий, ретельний і дбайливий, а коли до води — то п'яниця.

Способів вгадування долі на Андрія багато. Автор описує обряди гадання на воску, на тарілці, які добре відомі в нашому Народному домі “Просвіта”. Завідувачка Народного дому п. Михайлина Боднар створила просвітянський драмгурток, який очолює Дмитро Косьмина. У невеликих сценах просвітяни-аматори знайомлять нас зі старовинними й сучасними обрядами. На такі обрядові вечори приходять студенти, учні профтехучилищ і школярі старших класів. На вечорах проводяться конкурси, переможці яких отримують у подарунок просвітянські книжки відомих авторів чи пам'ятні сувеніри. Кожен охочий із зали може розповісти про традицію святкування св. Андрія (св. Миколая) в своєму селі чи місті, в своїй родині. Сподіваємось, і на цього Андрія в Народному домі “Просвіта” справлятимуть обряди й ритуали, а наша молодь багато почерпне з джерел народної мудрості.

● Степан БОЙКО, м. Івано-Франківськ

Микола Пимоненко. Святочне ворожіння. 1888 р.

шлюбу), по черзі вилазили на ворота (вікно, поріг, ворота в обрядах символізують межу між земним і небесним світом, між теперішнім і майбутнім) і, тримаючи в руках горня, тричі гукали долю.

Не випадково ж саме ворота відігравали значну роль у ворожіннях на Катерини, на Андрія, на Новий рік. Найтипівіше з них — обніматися плотом. Дівчина обіймала пліт, скільки могла захопити руками, а тоді лічила кілки. Якщо парне число, то є її пара, вийде на той рік заміж. Якщо непарне — залишиться в дівках. Лічили ще й так: “Вдівець — молодець”. На кого випаде останній кілок, за того й заміж вийде. Було ще й таке ворожіння. Дівчині зав'язують очі, вона бере стрічку, йде до плота, лічить кілки, і одного з них (третього, п'ятого чи восьмого) пов'язує стрічкою. А тоді розв'язує очі й розглядає того кілка, якого перев'язала: чи він рівний, гладенький, чи кривий, сучкуватий. Тож буде жених молодий, стрункий та гарний або старий, дурнуватий. А ще — якщо гладенький, то бідний, а коли в корі — то багатий...

Іноді роль воріт у ворожіннях замінювали дровами. Дівчина вносила в хату оберемок дров, і так само лічила, чи до пари внесла.

Однією з інтерпретацій долі, яка озвучалася, можна вважати і голоси, почуті під вікном. Дуже поширеним по всій Україні був ритуал слухання або гукання попід вікнами. Дівчата пекли спеціальні млинці й із тими млинцями (також форма жертвоприношення в обрядах!) ходили слухати попід вікна до тих людей, у кого багато дітей. Підходить дівчина під вікно й терпляче чекає, що скажуть у хаті. Якщо почує: “Пиди-но” або “біжи”, “принеси” чи “подай” — от уже радіє, бо піде заміж наступного року. Якщо ж хтось гукне на дитину: “Сядь! Щоб ти не встало!” — о, це погане ворожіння, ще рік сидітиме в дівках. Потім дівчина йде з тим млинцем на покуті своєї хати, їсть його і слухає, з якого боку собака гавкне, туди заміж піде.

У моєму рідному краї (с. Капустин Хмельницької області) було ще

зучи: “Вдівець — молодець”. На якому слові закінчувалася нитка (цівка), те й вказувало на майбутнього судженого. В селі Стецівка Звенигородського району було ще й таке ворожіння. Вгадати дівочу долю допомагали символічні предмети — хусточка, стрічка, перстень, лялька, хрест. Одна з дівчат усе це розкладала на столі й накривала тарілками так, щоб не бачили інші. Потім кожна по черзі підходила й піднімала одну з тарілок. Якщо під нею виявиться стрічка, буде ще рік дівувати, якщо перстень, то вийде заміж, якщо натрапить на хусточку — буде покритою, а якщо на ляльку — народить дитину, коли ж випаде хрест, то помре...

Щоб вгадати професію майбутнього чоловіка, дівчата ходили до ополонки або до річки й діставали пригорщу мулу. А потім роздивлялися, що в тому намулі є. Якщо шматочок дерева — буде стельмах чи столяр, ганчірки — кравець, чобота — швець, залізо — коваль і т. ін. Якщо ж сама земля — буде хлібороб. Також витягували зі стрічки пучок соломки. Якщо попадався колосок із зерном, буде багатий жених. П. П. Чубинський із цього приводу іронізує, що в дочок поганих господарів (які не вміли молотити) повинні бути лише багаті женихи!

Якщо на вечорницях збиралося багато дівчат, їхню долю вирішували... чоботи! Саме чобітьми, переставляючи їх по черзі, міряли хату від стола до порога. Чий чобіт